

Habsburg Elçisi Walter Leslie'nin Osmanlı Ziyareti: Bir Tarihsel Anlatı İnşası (1665-1666)

Imperial Ambassador Walter Leslie in Ottoman Realms: Constructing an Historical Narrative (1665-1666)

Özgür Kolçak*

*Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Tarih Bölümü, İstanbul, Türkiye

ORCID: Ö.K. 0000-0002-2607-5225

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Özgür Kolçak,
İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi,
Tarih Bölümü, İstanbul, Türkiye
E-posta/E-mail: ozgurkolcak@gmail.com

Başvuru/Submitted: 21.01.2023

Revizyon Talebi/Revision Requested:
17.02.2023

Son Revizyon/Last Revision Received:
21.02.2023

Kabul/Accepted: 21.02.2023

Atıf/Citation:

Kolçak, Özgür. "Habsburg Elçisi Walter Leslie'nin Osmanlı Ziyareti: Bir Tarihsel Anlatı İnşası (1665-1666)." *Tarih Dergisi - Turkish Journal of History*, 79 (2023): 1-38.
<https://doi.org/10.26650/iutd.2023001>

ÖZ

10 Ağustos 1664 tarihinde Osmanlı ve Habsburg sarayları arasında imzalanan Vasvar antlaşmasının son maddesi, iki devleti temsilen iki büyükelçinin karşılıklı değişimini öngörüyordu. I. Leopold adına Viyana'dan yola çıkan Walter Leslie, 1665 Mayıs'ının son günlerinde, IV. Mehmed'i temsilen Osmanlı payitahtından gönderilen Kara Mehmed Paşa'yla sınırda mübadele edildi. Habsburg elçisi, diplomatik görevlerini yerine getirmek amacıyla Osmanlı ülkesinde yaklaşık on ay kaldı; İstanbul ve Edirne'de IV. Mehmed'in yanı sıra birtakım Osmanlı devlet ricaliyle görüşmeler yaptı. Habsburg sefaret kâtibi, bu esnada, elçilik heyetinin hangi menzillere uğrayarak Edirne'ye doğru ilerlediğini, Habsburg elçisinin uğradığı kentlerde yapıp ettiklerini ve Osmanlı makamlarının sefaret heyeti namına tertip ettiği tören ve merasimleri kaydettiği bir günlük kaleme aldı. Bu yazı, Habsburg sefaret kâtibinin temin ettiği günlük bilgileri, W. Leslie'ye ait raporlar, bazı heyet mensuplarınca kaleme alınan hatırat, gezi notları ve nihayet Habsburg heyetinin ağırılanmasına dair mali kayıtları içeren Osmanlı arşiv belgelerinin verdiği malumatla birleştirilerek Habsburg elçisi Walter Leslie'nin diplomatik misyonunu kronolojik açıdan yeniden inşa etmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar sözcükler: 17. yüzyıl diplomasi tarihi, Osmanlı-Habsburg diplomatik ilişkileri, Walter Leslie, Kara Mehmed Paşa, Köprülü vezir ailesi

ABSTRACT

The Ottomans and the Austrian Habsburgs signed a peace treaty on 10 August 1664. The last article of the treaty of Vasvár stipulated that two ambassadors were to be exchanged between the two courts. Walter Leslie was tasked by the emperor Leopold I to represent his sovereign to the Porte. Leslie embarked on his diplomatic journey from Vienna and was ceremonially exchanged with the Ottoman ambassador Kara Mehmed Paşa near the fortress of Komárom. The imperial ambassador stayed in Ottoman lands nearly ten months. He held several diplomatic talks with Ottoman officials and was granted audiences by Mehmed IV both in Adrianople and Istanbul. The secretary of Leslie's embassy, in his official diary, listed the towns and cities that the Habsburg delegation passed through on their itinerary to the Porte, noted the daily interactions of W. Leslie in Ottoman settlements, and described ceremonies held by Ottoman authorities for the imperial embassy. This paper aims to reconstruct an historical narrative of Walter Leslie's embassy to the Ottoman court by using a wide range

of primary sources: the official diary kept by the embassy's secretary, the reports and letters of W. Leslie, travel books of several members of the imperial entourage, and Ottoman financial records pertaining to the expenditures made by the Ottoman government for the imperial embassy.

Keywords: 17th century diplomatic history, Ottoman-Habsburg diplomatic relations, Walter Leslie, Kara Mehmed Paşa, Köprülü household

Extended Abstract

The last article of the Vasvár peace treaty in 1664 stipulated that two ambassadors of equal rank were to be exchanged between the Ottoman and Austrian Habsburg courts. In 1665, the Hofburg dispatched Walter Leslie to the Sublime Porte in the company of a large entourage. W. Leslie's mission entailed the submission of a number of imperial and courtly letters to the Ottoman sultan and his officials. The imperial delegation also brought with itself a package of gifts of great value to be offered at the sultan's court. Although the Habsburg officials deemed this offering as a voluntary exchange of gifts, the Ottomans considered the gift package a form of tribute directly linked with the war that took place between the two sovereigns a year prior. W. Leslie's embassy included a group of Jesuits who after accompanying the ambassador in his journey to Istanbul wished to carry on towards China via Iran. During their stay in Istanbul, W. Leslie and the Jesuits sought to free the Christian prisoners taken captive in the last military engagements. They resorted to diplomatic means to secure the salvation of their co-religionists kept in the Ottoman imperial arsenal and the Seven Towers. W. Leslie was also tasked with establishing a trade link with the Ottomans that would secure the commercial activities of the imperial subjects in Ottoman domains. His embassy had only limited success in achieving his diplomatic goals.

On 30 May 1665, W. Leslie was exchanged with the Ottoman ambassador Kara Mehmed Paşa at Komárom in a grandiose ceremony. The ceremonial setting implied absolute reciprocity between two ambassadors. Before Walter Leslie and Kara Mehmed Paşa were invited to take part in the ceremonial setting, three wooden piles were driven into the ground at equal intervals. W. Leslie and Kara Mehmed Paşa were escorted by retinues of exactly the same number (ten people each) from the outer piles to the meeting pile in the middle. They walked towards each other with calculated steps in close supervision of minor officers rushing back and forth between the envoys to achieve a planned rendezvous in the middle. Both envoys eventually touched the meeting pile at exactly the same time and exchanged words of courtesy and shook hands.

In line with early modern diplomatic tradition, the Ottoman government procured the provisions needed by the Leslie embassy as long as they stayed in Ottoman lands. The Ottoman financial administration also allotted extensive sums of cash to the imperial ambassador to secure his additional living costs in the Ottoman Empire. The Ottoman bureaucracy produced

several historical accounts to this end which were widely used in the article. The total amount that was spent by the Ottoman government for the Habsburg embassy in 1665-1666 may not be fully established, but the variety of the expenditure items and the lump sums one encounters in the registers strongly suggest that the diplomatic proceedings could amount to a challenging financial burden for the welcoming party.

W. Leslie's embassy witnessed highly elaborate ceremonies in Ottoman lands on different occasions. On the first day of August 1665, the Habsburg delegation entered the city of Adrianople with a well-organized parade. Eleven days later, W. Leslie was granted an audience by the Ottoman sultan Mehmed IV in his palace. That day, the foreign members of the embassy had the opportunity to observe the ceremonial procedure and symbolic language applied by Ottoman officials in the reception of foreign envoys. The sultan's court was marked with a striking silence that aimed to enhance the already escalated image of the sultan. In 1665, Leslie appeared in the presence of Mehmed IV with a company of seventeen aristocrats who were only allowed to make a reverence from a distance before they were hastily guided out of the audience hall. The ambassador's secretary and the dragoman stayed with Leslie during the entire ceremony. Leslie was then ushered to Mehmed IV where he was taken down to kiss the hem of the sultan's garment before he delivered his ceremonial speech.

In September, the imperial embassy arrived in Istanbul. Sultan and Fazıl Ahmed Paşa, the grand vizier, were on a trip in the Dardanelles. Until the day Mehmed IV returned to his imperial residence in Istanbul, the Habsburg delegation was entertained by Süleyman Paşa, the vice-governor of the city. W. Leslie and his comrades were in the meantime invited to less official gatherings where they had the liberty to visit the historical sites of Istanbul and the Bosphorus. In mid-October 1665, the Ottoman sultan and the grand vizier entered Istanbul with a spectacular procession. After the arrival of the grand vizier, W. Leslie held a series of diplomatic talks with Ottoman officials in which he sought to accomplish the diplomatic tasks he had been charged with by his master, Leopold I.

W. Leslie had limited success in his attempts. When he left Istanbul in the last days of 1665, the most prominent aristocrats and commanders of the "prisoner train" were still being held in the Seven Towers. In principle, the Ottomans accepted W. Leslie's offer on free trade along the Ottoman-Habsburg border, but were not willing to bother themselves for a change in the rural administration, hindering a practical commercial partnership. W. Leslie negotiated to secure Habsburg protection over the Catholic community under the Ottoman rule and in one particular instance sought for permission to rebuild a ruined church. Both demands were openly rejected by the grand vizier. Fazıl Ahmed Paşa also avoided a political discussion at the Porte on the redrawing of the borderline around the newly captured fortress of Érsekújvár (Nové Zámky) and delegated the matter, contrary to W. Leslie's demand, to a planned commission under the authority of the governor-general of Buda. The imperial

ambassador was not very influential in defending Habsburg interests in Transylvania as well. Fazıl Ahmed Paşa was by no means inclined to reduce the yearly tribute the Transylvanian prince had to pay to the Ottoman treasury, which had been increased by his father Köprülü Mehmed Paşa to a considerable amount seven years prior. On the other hand, the Habsburg ambassador was truly pleased with the courtly means with which he was received both by the sultan and other Ottoman dignitaries, a view which was shared by his companions.

10 Ağustos 1664 tarihinde imzalanan Vasvar barış antlaşması, 1663-64 savaşının yaralarını sarmaya çabalayan Osmanlı ve Habsburg devletleri açısından siyasi ve diplomatik ilişkilerin yeniden barışçıl bir zemine taşınmasını öngörüyordu. On madde halinde tertip edilen antlaşma metninin son maddesi, yirmi yıllık bir sulh müddeti tayin etmesinin yanı sıra, savaş sonrası şartların doğurduğu karmaşayı çözmek için “dört ay mürüründen sonra” iki saltanatu temsil eden büyükelçilerin “mübadele” edilmesini şarta bağlamıştı. Bununla beraber elçi teatisi, Osmanlıların nazarında, diplomatik anlamlarının ötesinde apayrı bir ehemmiyet taşıyordu. Ne de olsa, Habsburg hükümdarı I. Leopold (1658-1705), Osmanlı sarayına yollayacağı elçisinin “... vâkı‘ olan dostluk nişânesi için iki yüz bin kara kuruş değer bahâ pişkeş ve hedâyâ ...” getireceğini taahhüt etmişti¹.

Gerçekten de, Osmanlı devlet ricali, antlaşma hükümlerinin *de facto* bir “savaş tazminatı” ihtiva etmesinden ötürü diplomatik işleyişi elinden geldiğince hızlandırma taraftarıydı. 1663-64 seferlerinde Osmanlı ordusuna serdarlık eden Köprülüzade Fazıl Ahmed Paşa, Habsburg yönetimini sıkıştırmak amacıyla 1664 kışını Belgrad’da geçirdi². Aslına bakılırsa, Ahmed Paşa, Habsburg heyetinin çok daha erken bir tarihte Osmanlı topraklarına geleceğini umuyordu. Osmanlı sadrazamı, yeni tayin ettiği Budin valisi Gürcü Mehmed Paşa’ya ardı ardına mektuplar yollayarak Habsburg elçisinin akıbetini soruşturuyor³; beylerbeyinden Viyana’yla iletişim kurarak elçinin bir an evvel gönderilmesini istiyordu. Budin valisi, 1665 Mart’ının ilk günlerinde Viyana’ya yolladığı bir çavuş ve altı adamıyla büyükelçinin derhal yola çıkarılmasını talep etmişti⁴. Veziriazam, 15 Mayıs 1665’te, Habsburg elçisinin halen Viyana’da olduğu bir tarihte, Belgrad önlerine çıkarak elçiyi karşılamak üzere otağını bile kurmuştu⁵. Habsburg elçisinin Osmanlı sarayına takdim edeceği hediyelerle birlikte gelişi, hiç şüphesiz ki, Osmanlı sadrazamının başarı hanesine yazılacak ve Köprülü ailesini, Osmanlı siyaset sahnesindeki rakipleri karşısında daha sağlam bir konuma yükseltecekti⁶.

- 1 Vasvar antlaşmasının imzalanma süreci ve antlaşma metninin tahlili için bkz. Alfons Huber, “Österreichs diplomatische Beziehungen zur Pforte, 1658-1664”, *Archiv für Österreichische Geschichte*, LXXXV, II. Hälfte, 1898, s. 509-587; Moritz von Angeli, “Der Friede von Vasvár (Beiträge zur vaterländischen Geschichte)”, *Mitteilungen des k. (u.) k. Kriegsarchivs*, Folge I-III, (1877), s. 1-36; Georg Wagner, *Das Türkenjahr 1664: Eine europäische Bewährung Raimund Montecuccoli die Schlacht von St. Gotthard-Mogersdorf und der Friede von Eisenburg (Vasvár)*, Eisenstadt 1964, s. 430-484; Özgür Kolçak, “XVII. Yüzyıl Osmanlı Diplomasi Tarihine Bir Katkı: 1664 Vasvar Antlaşması’nın Tasdik Sürecine Dair Yeni Bulgular”, *Dîvân. Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 22/43 (2017/2), s. 25-88. Alıntılar ve antlaşma metni: BOA, İbnülemin-Hariciye, 408.
- 2 Fazıl Ahmed Paşa’nın ağzından şu ifadeye bkz. “Gitsek belki ziyâde eglene. Emmâ kışla olsa bir gün ziyâde eglenmez.” (*Buradan ayrılırsak [elçinin] gelişi gecikir. Orduyla sınır boyundan ayrılmazsak bir gün bile gecikmeden yola çıkar.*) *Mühürdar Hasan Ağa’nın Cevâhîrü’l-Tevârih*’i, haz. Abubekir Sıddık Yücel, Erciyes Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1996, s. 286.
- 3 *Cevâhîrü’l-Tevârih*, s. 286-287.
- 4 Johann Constantin Feigius, *Wunderbahrer Adlers-Schwung oder Fernere Geschichts-Fortsetzung Ortelii Redivivi et Continuatii*, Wien 1694, s. 11.
- 5 Mustafa Zühdi, *Ravzatü’l-Gazâ*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY. 2488, vr. 59b-60a.
- 6 Habsburg elçisi Walter Leslie’nin gecikmesi, Belgrad’da beklemekte olan Fazıl Ahmed Paşa’yı zor bir duruma sokmuştu (Mustafa Zühdi, *Ravzatü’l-Gazâ*, vr. 59b-60a). Keza bkz. “Ale’l-husus hünkâr yanında olanlar dahi bir alay nâ-hemvâre sözler söyleyüp ser-’asker ve vezîr-i a’zâmı kesindi itmekte [*azletmek hususunda*] bunda çok söz söylendi” (*Cevâhîrü’l-Tevârih*, s. 287).

Öte taraftan, Habsburg yönetimi için Osmanlılarla ilişkilerin bir an evvel güvenilir bir zemine oturtulması stratejik bir aciliyet kazanmıştı. Neticede I. Leopold, IV. Felipe'nin sağlığının hızla kötüleştiğini öğrendiğinden beri, İspanyol tahtı etrafında patlak verecek bir veraset kavgasına hazırlanıyordu. Leopold, Otuz Yıl Savaşı'ndan bu yana imparatorluğa olan sadakatini defalarca kanıtlamış Walter Leslie'nin büyükelçilik vazifesine uygun olduğunu düşünüyordu. 1632 baharında Avusturya Habsburgları hizmetine giren İskoç subay, 1634'te Katolikliğe geçtikten üç sene sonra *Reichsgraf* ilan edilmiş; 1655'te imparatorluk *Geheimrat*'ları arasına girmişti. W. Leslie, Osmanlı sarayı nezdinde büyükelçilik teklifini aldığı anda geçkin yaşını mazeret göstererek böylesine uzun bir yolculuğa çıkmakta isteksiz olduğunu beyan etti. Ne var ki, I. Leopold'un ısrarı ve Madrid'den gönderilen *Goldenfließ* almış yaşındaki emektar asker ve diplomatı ikna etmeye yetti⁷.

Yolun Başı ve Sultan Süleyman Sınırları

Habsburg elçisi, 25 Mayıs 1665 tarihinde, çok sayıda farklı milletten soylular barındıran kalabalık bir kafileyle Viyana'dan ayrıldı. Çoğu zaman arzulanan ölçüde tafsilat vermese de, W. Leslie'nin diplomatik misyonunu yerine getirdiği günlerde, elçinin yapıp ettiklerini gün-be-gün kaydeden sefaret kâtibi, imparatorluk heyetinin hangi gün nerede olduğunu tespit etme imkânı tanıır⁸. Buna göre sefaret heyeti, 28 Mayıs'ta, Osmanlı sınırına doğru ilerlemeye devam ederken iki sarayı temsil eden büyükelçi teatisinin iki gün içinde gerçekleştirileceği haberini aldı. Osmanlı elçisi Kara Mehmed Paşa'nın resmî işlemler için hazır beklediği haberini getiren, Osmanlı-Avusturya diploması tarihinin iyi bilinen siması, 1680'de yayımlanan Türkçe-Arapça-Farsça lügatıyla maruf Franz von Mesgnien-Meninski'den başkası değildi. Bunun üzerine Győr'e (Yanikkale) uğramaktan vazgeçip adımlarını sıklaştıran W. Leslie,

7 *Historical Records of the Family of Leslie from 1067 to 1868-9: Collected from Public Records and Authentic Private Sources*, by Colonel Leslie - K. H. of Balquhain, III, Edmonston and Douglas, Edinburgh 1869, s. 241-251; Henry Frederick Schwarz, *The Imperial Privy Council in the Seventeenth Century*, Harvard University Press, Cambridge 1943, s. 276-277. W. Leslie'nin Otuz Yıl Savaşı'nın ünlü askerî müteşebbis ve generali Albrecht von Wallenstein suikastında oynadığı rol ve Habsburg siyasetinde istikbal basamaklarını tırmanışı hakkında bir değerlendirme için bkz. David Worthington, *Scots in Habsburg Service, 1618-1648*, Brill, Leiden-Boston 2004, s. 131-272. Philip Steiner, W. Leslie'ye Osmanlı paytahtına elçi tayin edilmeden önce Altın Post (*Goldenfließ*) [*Altın Post ya da Altın Pösteği, Yunan mitolojisinde zenginliği ve iktidarı sembolize eden postun adidir*] ihсан edilmesinin İskoç asıllı devlet adamının ilerlemiş yaşı veya Habsburg sarayı adına gördüğü eski hizmetleriyle alakası olmadığını belirtir. Böylece I. Leopold, 6 Mart 1665'te, sarayda bizzat huzurunda gerçekleştirdiği merasimle W. Leslie'ye hem içte hem dışta itibar ve meşruiyet kazandırmak istemiştir. Philip Steiner, "Die habsburgische Großbotschaft unter Walter Leslie anhand des Reiseberichts des jesuitischen Gesandtschaftskaplans Paul Tafferner (1665/66)", *Die Schlacht von Mogersdorf/St. Gotthard und der Friede von Eisenburg/Vasvár 1664. Rahmenbedingungen, Akteure, Auswirkungen und Rezeption eines europäischen Ereignisses*, hrsg. Karin Sperl - Martin Scheutz - Arno Strohmeier, Burgenländische Landesarchiv, Eisenstadt 2016, s. 245.

8 Büyük ihtimalle Dr. Johann Metzger tarafından ya da onun nezaretinde (günlükteki el yazısı heyetin Belgrad'da kaldığı günlerden itibaren değişmektedir) tutulmaya başlanan günlük notlar, iki parça halinde günümüze intikal etmiştir. 29 Mayıs-17 Temmuz 1665 arasında ihtiva eden ilk parça, OeStA, HHStA, Türkei I/138, Konv. 1, vr. 216a-226a künyesiyle kayıtlıdır. 18 Temmuz 1665-20 Şubat 1666 tarihlerini kapsayan ikinci cüz, OeStA, KA, Alte Feldakten 166, 1665-13-Beilage, vr. 6a-20a içindedir.

doğrudan Komaran (Komárom) yolunu tuttu. 29 Mayıs sabahı şehre ulaşan elçilik heyeti, iki devlet arasında bir sene önce biten savaşın önde gelen generallerinden Louis-Raduit de Souches tarafından karşılandı. Kara Mehmed Paşa'nın sınırda beklediğini öğrenen W. Leslie, bir kez daha aracılık görevini üstlenen Meninski'yle birlikte gönderdiği mektupta Osmanlı yetkililerine ertesi gün buluşma noktasında olacağını bildirdi⁹. Habsburg elçisinin Osmanlı sınırına yaklaştığı haberi Budin valisinin adamları (muhtemelen beş kişi) aracılığıyla sadrazama bildirildi¹⁰.

Walter Leslie ve Mehmed Paşa, 30 Mayıs'ta Komárom yakınlarında (Szöny, Karye-i Sun, Sennack) resmen mübadele edildiler. Elçi değişimi merasimi, her iki taraftan birçok kişinin katılımıyla ağırbaşlı ve itinalı bir şekilde gerçekleştirildi. De Souches, Osmanlı elçisini imparatorluk arazisine buyur ederken, İstolni Belgrad beyi Hacı Mustafa Paşa, Leslie'nin sınır boyundan teslim alınmasından sorumluydu. Bu esnada hasbelkader elçilik heyetlerinin bulunduğu mahalde bulunup günümüze tarihî kayıtlar bırakan çağdaş yazarların hepsi, ayrıntılardaki bazı farklılıklara rağmen elçi teatisinin diplomatik teamül ve teşrifat kaidelerine uygun cereyan ettiği konusunda hemfikir. Viyana'dan dönmesinin ardından Osmanlı sarayına bir takrir arz eden Kara Mehmed Paşa¹¹, Habsburg heyetinde yer alan İngiliz soylusu Henry Howard adına yazan John Burbury¹² ve heyetin gönüllülerinden Johann Theodor von der Reck¹³, kafielerin sınır çizgisinden belirli bir mesafede durduğu bir anda, elçilerin yanlarına aldıkları onar kişiyle birbirlerine doğru yürüdüklerini belirtiyordu.

Elçi değişiminin vuku bulduğu tepenin üstünde, eşit aralıklarla dikilmiş üç direk göğe yükseliyordu. Kara Mehmed Paşa'ya bakılırsa, elçiler Komaran'da resmen mübadele

-
- 9 ÖStA, HHStA, Türkei I/138, Konv. 1, vr. 216a. Habsburg heyeti papazı P. Tafferner, bu haberi getirenin bir Osmanlı ulaşı olduğunu söyler (*Der Röm. Kay. May. Leopoldi I. An Deß grossen TürckenSultans Mehmed Cham Ottomanische Porten Anno 1665. den 25. May abgeordnete Botschaftt, Welche Ihro Hochgraff. Excellenz, etc. Herr, Herr Walther Leßlie, deß Heil. Röm. Reichs Graff und Herr zu Pettau ... denckwürdige verrichtet*, Wien, [ca. 1670], s. 15). P. Tafferner'in kimliği, 1665-66 Habsburg sefaretinde oynadığı rol ve bu esnada derlediği gezi yazısının değerlendirmesi için bkz. Philip Steiner, "Die hasbsburgische Großbotschaft unter Walter Leslie", s. 233-267. Atıf için ayrıca bkz. s. 250-251.
- 10 BOA, D.BŞM, 209, s. 44, 8-18 Zilkade 1075/23 Mayıs-2 Haziran 1665: "Berây-ı ağayân-ı hazret-i vezîr-i mükerrrem Mehmed Paşa mîr-mîrân-ı Budin der-vakt-i âverden-i haber-i ilçi-yi Nemçe, hil'at-i kuşaklık-ı hâss, I savb; hil'at-ı kuşaklık, 2 savb; hil'at-ı a'lâ, 2 savb".
- 11 Kara Mehmed Paşa'nın takriri, IV. Mehmed'in talimatı üzerine Abdurrahman Abdi Paşa tarafından *Vekâyi'-nâme*'ye ilave edilmiştir (Çamlıca Yayınları, İstanbul 2008, s. 229-236). Bununla birlikte Kara Mehmed Paşa'nın elçilik takririnin en sağlam ve eksiksiz nüshası, *Cevâhirü't-Tevârih*'te bulunmaktadır (s. 298-305). Millet Ktp, Ali Emiri, nr. 846'daki tarihsiz nüsha, *Târih-i Râşid*'den (Mehmed Râşid, 2. bs., I, İstanbul 1282/1865, s. 120-125) istinsah edilmiştir. Fındıklılı Mehmed Ağa, eserinde takririn başka bir nüshası daha verir (*Silahdâr Târîhi*, I, Devlet Matbaası, İstanbul 1928, s. 403-409). Atıf için bkz. *Cevâhirü't-Tevârih*, s. 299.
- 12 John Burbury, *A Relation of a Journey of the Right Honourable My Lord Henry Howard ...*, London 1671, s. 67.
- 13 Johann Theodor von der Reck'in ilki mektuplar halinde yazılmış, ikinci kısmı bir günlük şekilde tutulmuş seyahat notları Reinhard Lüdicke tarafından neşredilmiştir: "Eine Gesandtschaftsreise nach Konstantinopel 1665-66. Aufzeichnungen des Freiherrn Joh. Theod. v. Reck im Freiherrlich-Landsbergischen Archiv des Hauses (Dren-)Steinfurt", *Zeitschrift für vaterländische Geschichte (Westfalen)*, 64/1 (1906), s. 199.

edilirken kendisi ortaya dikilen direğe “kâfir ilçisi”nden biraz sonra varma vakarını göstererek Osmanlı hanedanının galibiyetini tescil etmişti¹⁴. Evliya Çelebi de, refakatinde bulunduğu Osmanlı elçisinin oldukça zor ve huzursuz birisi olduğunu farkındaydı. Dahası, elçilerden birinin diğerinden daha önce rakip saltanatın topraklarına adım atmasının diplomatik arenada “mağlubiyet” anlamına geleceği kulağına çalınmıştı; ama anlattıklarına bakılırsa, ortada Kara Mehmed Paşa'nın iddia ettiği gibi bir manzara yoktu ve teşrifattan sorumlu memurların aklıselimi sayesinde iki elçi de olması gerektiği gibi davranmıştı¹⁵. Hatta Habsburg heyeti papazı P. Tafferner'in yazdığına göre, iki elçi eşzamanlı olarak direğe varmışlar; Walter Leslie sağ eliyle direğe tutunduğu anda, Kara Mehmed Paşa sol eliyle direği kavramıştı¹⁶. Böylece ortadaki direkte buluşan elçiler, tokalaşıp karşılıklı iyi niyet konuşmaları yaptıktan sonra merasim sorunsuzca tamamlanmıştı¹⁷.

Resim: Walter Leslie ve Kara Mehmed Paşa'nın teati merasimi, 30 Mayıs 1665.

(Rudolf Agstner, “*Mithin sind auch alle Gesandtschafts-Acten verbrannt. Vom Teutschen Palais zum Trinitarier-Kloster. Zur Geschichte der k.k. Internuntiatu bei der Hohen Pforte 1730-1799*”, *Österreich in Istanbul III. K. (u.) K. Präzens im Osmanischen Reich*, hrsg. Elmar Samsinger, LIT Verlag, Wien 2018, s. 86)

14 *Cevâhîrü'l-Tevârih*, s. 299.

15 Evliya Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, 7. Kitap: Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 308 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu-Dizini, haz. Yücel Dağlı - Seyit Ali Kahraman - Robert Dankoff, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003, s. 79.

16 Tafferner, s. 18-20.

17 Elçilik heyetlerinin sınırda buluşması hakkında bkz. OeStA, HHStA, Türkei I/138, Konv. 1, vr. 216a-b; Burbury, s. 66-69; Evliya Çelebi, VII, s. 77-80; Tafferner, s. 18-20; *Cevâhîrü'l-Tevârih*, s. 298-299. 1634'teki elçi değişiminde de, benzer şekilde, teati merasiminin kusursuz işleyebilmesi adına alana bir gün önce üç ok dikilmişti (Franz Christoph Khevenhüller, *Annalium Ferdinandeorum Tom XII*, Leipzig: M.O. Weidmann, 1726, p. 1398). Bu kaynağa dikkati çeken M. Halef Cevrioğlu'na teşekkür ederim.

Elçi değişiminin yaşandığı alan Osmanlı siyasî-askerî kültürel hafızasında kayda değer bir yer tutuyordu. Görünen o ki, I. Süleyman'ın batı seferlerinin ardından Osmanlı-Habsburg hâkimiyet bölgelerini işaretleyen hudut çizgisi, Osmanlı insanının gözünde kendi dünyalarının doğal ve meşru sonunu ifade etmeye başlamıştı. Evliya Çelebi, Kara Mehmed Paşa ve W. Leslie'nin mübadelesini anlattığı satırlarda bu sınır direklerinin Sultan Süleyman döneminde, onun Estergon ve İstolni Belgrad'ı fethettiği günlerde, Komaran yakınlarında çadır kurmuş olduğu tepeye yerleştirildiğini yazar¹⁸. Herhalde bu yönde daha erken tarihli örnekler bulabilmek mümkündür; ama en azından 17. yüzyılın ilk yarısında yazan Abdülkadir Efendi, imparatorluğun batı serhaddından bahsederken “Gâzî Sultân Süleymân Hân sınırlarından” daha ileriye geçilmemesini barış halinin korunduğuna dair bir kanıt olarak ileri sürüyordu¹⁹. Osmanlı kamuoyunda 1664 St. Gotthard yenilgisini takiben zamanında Sultan Süleyman'ın çizmiş olduğuna inanılan sınıra atfedilen anlam bir kat daha arttı. İngiliz sefaret kâtibi Paul Rycaut, Osmanlı ordugâhından kulağına çalınan havadisleri aktarırken, sefer yorgunu ve münhezim Osmanlı savaşılarının serzenişlerini ulu orta, yüksek sesle dillendirip Avusturya seferinin daha en baştan haksız sebeplerle açıldığını söylemeye başladıklarını yazıyordu. Huzursuz ve maneviyatı çökmüş askerlerin saydığı sebeplerden biri de, Sultan Süleyman'ın vaktiyle ettiği yemin ve verdiği ahde sadık kalınmamasıydı. Rába nehrini aşmaya çalışmak bu aziz padişahın hatırasına açıkça hakaret etmekten başka bir şey değildi²⁰. Bu şikâyet yüklü sızlanmalar, muharebeden yenik çıkmış bir ordunun neferlerinin mazeret bulma arayışından ibaret olmayabilir. Anlaşıldığı kadarıyla, Osmanlı ordusu ve siyaset mahfilleri içinde Köprülü hanesinin başını çektiği “şahin” politikalara en başından beri mesafeli duran bir zümre vardı. Bilhassa St. Gotthard hezimetinin yarattığı geçici olumsuz hava, bu kişilere Köprülü karşıtı fikirlerini daha pervasızca ifade edebilme cesaretini veriyordu. Bunlardan biri olan Evliya Çelebi, kendine has üslubuyla, Sultan Süleyman'ın kendinden sonra iki imparatorluk arasındaki sınırları aşmaya yeltenen çocukları, vezirleri ve askerlerine beddua etmiş olduğunu hatırlatarak, 1664 yazında binlerce Osmanlı asker ve subayının telef olmasına bu lanete aldırış etmemenin yol açtığını söylüyordu²¹.

Sefaret Heyeti Osmanlı Memalikinginde: İaşe ve Refakat

Walter Leslie ve maiyeti, Vác üzerinden ilerleyerek 1 Haziran'da Budin'e vardı. Osmanlı-Habsburg ilişkilerinde Budin vilayeti önemli bir konuma sahipti. Bu sebeple olsa gerek,

18 Evliya Çelebi, VII, s. 78-79.

19 *Topçular Kâtibi 'Abdülkâdir (Kadrî) Efendi Tarihi (Metin ve Tahlil)*, yay. haz. Ziya Yılmaz, I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2003, s. 7.

20 Paul Rycaut, *The History of the Turkish Empire, from the Year 1623, to the Year 1677. Containing the Reigns of the Last Three Emperors, viz. Sultan Morat, or Amurat IV. Sultan İbrahim and Sultan Mahomet IV; his Son, The Thirteenth Emperor, now Reigning*, Printed by J.D. for Tho. Baffet - R. Clavell - J. Robinson - A. Churchill, London MDCLXXXVII, s. 158.

21 Evliya Çelebi, VII, s. 78. Ayrıca bkz. Özgür Kolçak, “... Cümle Palankaları Küffâr Aldı ...”: 1663-64 Osmanlı-Habsburg Savaşında Dezenformasyon, Propaganda ve Siyasî İktidar”, *Osmanlı Araştırmaları*, 43 (2014), s. 165-192.

Fazıl Ahmed Paşa, babasının kethüdalığını yapmış ve Mühürdar Hasan Ağa'ya göre "Nemçe ahvalinden" bir hayli iyi anlayan Gürcü Mehmed Paşa'yı Budin valiliğine tayin etmişti²². Gürcü Mehmed Paşa, Viyana'ya doğru giden Osmanlı elçisini de huzuruna kabul edip Köprülü ailesinin beklentileri doğrultusunda son talimatları vermişti. Budin beylerbeyinin kethüdası ve Budin defterdarı, sınırın öte yakasından gelen elçilik heyeti şerefine düzenlenen merasime önyak oldular. Şimdilik ismi bilinmese de, büyük ihtimalle aynı kethüda, yaklaşık bir sene önce St. Gotthard muharebesinde Rába suyunun karşı yakasına geçmeyi başaran Osmanlılar arasındaydı. Nehrin öte tarafından getirdiği kesik kelleler karşılığında Osmanlı hazinesinden ödül bile almıştı²³. Leslie, Tuna kenarında geceleyeceği çadırına uğurlanırken Habsburg elçisinin yürüdüğü yolun iki yanında Osmanlı süvari ve piyadesi dizilmişti.

2 Haziran'da Osmanlı ordugâhında bulunan Habsburg mukim elçisi Simon Reniger'den gelen mektup, Fazıl Ahmed Paşa'nın Edirne'ye doğru yola koyulduğu bilgisini içeriyordu. Ertesi gün, 3 Haziran'da, elçilik heyetinin bazı mensupları, Budin valisi tarafından sabahın erken saatlerinde yollanan altmış ata binerek Gürcü Mehmed Paşa'nın yaşadığı konağa yöneldiler. Habsburg sefaret kâtibi, bu görüşme esnasında valiyi ziyaret edenlere altmış hilatin yanı sıra kırk parça daha kuşaklık dağıtıldığını yazar. Şayet bu giyim kuşam eşyalarının her parçası, birer kişiye düşecek şekilde dağıtıldıysa, Tafferfer'nin iddia ettiği gibi²⁴, Budin valisinin konağına gidenlerin en azından bir kısmı atların sırtına ikişer ikişer binmiş olabilirler. Aybaşında Tuna kenarında icra edilen karşılama törenine gelmeyen Gürcü Mehmed Paşa, bu sefer de, ziyafet bizatili kendi konağında verilmesine rağmen Leslie'yle fazlaca ilgilenmemiş görünüyordu. Habsburg elçisi, Gürcü Mehmed Paşa'yla yemekten önce yaptığı kısa bir sohbetle yetinmek zorunda kaldı. Bu esnada I. Leopold ve Wenzels von Lobkowitz'den getirilen mektuplar Budin valisine takdim edildi. Öğleden sonra verilen ziyafette Gürcü Mehmed Paşa yoktu²⁵. Leslie, mesaisinin büyük bölümünü Budin'de yaşayan Osmanlı ricaliyle diplomatik ziyaretlere ayırsa da, Habsburg heyetinin asilzade mensupları, kentin mineralli sularıyla meşhur kaplıcalarını görmeden durmadılar²⁶.

Walter Leslie, Budin'den Belgrad istikametine yola çıktığı andan itibaren Osmanlı hazinesinden günde yüz elli kuruş almaya başladı²⁷. Osmanlı makamları, imparatorluk elçisi ve herhalde heyetindeki yol arkadaşları için Estergon'dan itibaren günde 60 kile arpa, 500

22 *Cevâhirü'l-Tevârih*, s. 132; Evliya Çelebi, VII, s. 59.

23 BOA, KK, 1960, s. 110.

24 Tafferfer, s. 25.

25 OeStA, HHStA, Türkei I/138, Konv. 1, vr. 217a-b. 3 Haziran'da Gürcü Mehmed Paşa'nın huzuruna çıkan Habsburg kafilesi içinde yer alan Johann Theodor von der Reck, Budin valisinin Walter Leslie'yi kabul ettiği arz odasında Habsburg elçisine doğru ilerleyip yaklaşmadığını gözlemlemişti (s. 200-201). Evliya Çelebi, 1665'te, Osmanlı sefaret heyetinin Viyana'ya doğru yapacağı yolculuğun hazırlıklarıyla meşgul olduğu esnada uğradığı Budin'de Gürcü Mehmed Paşa'yla görüşmüştü. Osmanlı gezgini, bu vesileyle Budin valisine dair epeyce olumsuz bir intibaya sahip olduğunu gizleme gereği duymamıştı (VII, s. 59).

26 Tafferfer, s. 24-25. J. Burbury'nin Budin gözlemleri için bkz. s. 82-89.

27 BOA, MAD, 4625, s. 16.

çift ekmek, sekiz baş koyun, dört tane sığır, otuz adet tavuk, beş adet kaz, on araba otluk ve on beş araba odun vermeye başladılar. Osmanlı maliye kayıtlarına göre, Habsburg heyetine tahsis edilen gıda maddeleri menzil başına 7.335 akçe ediyordu; Belgrad'a varılana değin on iki menzilde toplam 77.820 akçelik harcama yapılmıştı²⁸. Sefaret heyeti, yolculuğun bu aşamasında Timişvar'dan getirtilen on adet arabasını kullanmışlardı²⁹.

Habsburg heyeti 16 Haziran'da Slankamen'e vardı. Leslie, bu menzilde, Reniger'in görevini devralmak için hazırlanan Milanlı Johann Baptista Casanova ile buluştuğu gibi, Osmanlı idaresi tarafından heyetin ihtiyaçlarını karşılamak üzere gönderilen Hasan Ağa'yla tanıştı. Tafferner, Burbury ve von der Reck, heyete *Kommissar* (Osmanlı belgelerinde *mübaşir*) tayin edilen Hasan Ağa'nın padişahın saray görevlilerinden biri olduğunu yazsalar da³⁰, bu şahıs, büyük ihtimalle, Fazıl Ahmed Paşa'nın kapısına mensup ağalardan biriydi³¹. Casanova ve Hasan Ağa, Leslie'ye Osmanlı ordusunun bu bölgede kışladığı zaman sadrazamın Belgrad'da ikamet etmiş olduğu konakta ağırlanacağını bildirdiler. Ne var ki, Habsburg elçisi, kent içinde kalmak istemiyordu ve birkaç gün daha süren ısrarlara rağmen Tuna kenarında gemilerin yanında çadır kurmayı tercih etti. Osmanlı yönetimi elçinin çadır kurma talebine hazırlıktı. Osmanlı hazinesi, 1664 Ekim'inde, Habsburg elçisinin kullanımına tahsis etmek üzere çadır ve kilim, yastık ve yorgan gibi mefruşat malzemesinin alımı için gerekli ödemeleri yapmıştı³². Hatta Leslie'nin Slankamen'e gelmesinden iki gün önce yine elçinin ikametini rahatlaştırmak için bazı döşeme eşyaları satın alınmıştı³³.

Bu tarihten itibaren sefaret heyetinin Osmanlı topraklarında eli kulağı haline gelen Hasan Ağa, 18 Haziran'da, Leslie'nin arzusuna uygun şekilde şehrin on beş dakika kadar uzağında, nehir kıyısında kurulan çadırda elçi şerefine bir merasim düzenledi. Belgrad kaymakamı ve diğer bazı önde gelen Osmanlı ricali mütevazı karşılamadaki yerlerini almışlardı. Buna rağmen, görünüşe bakılırsa, ev sahipliği onuru bizzat Hasan Ağa'ya düşüyordu. Hasan Ağa, çadıra buyur ettiği misafirine, Osmanlı ülkesinde birçok kereler daha olacağı gibi, gülsuyu, şerbet ve kahve ikram ederken mecliste bulunanlar birlikte nargile fokurdattırmayı keyfini çıkardılar. Kentin bir miktar uzağında ikamete devam eden Leslie, 24 Haziran'da, Kurban Bayramı vesilesiyle Belgrad'da düzenlenecek şenliklere davet edildi. Osmanlı makamları, Habsburg heyetinin varlığı sebebiyle bayram kutlamalarını daha kapsamlı bir geçit resmi haline sokmuş olabilirler. Tafferner, heyetin Belgrad günlerini anlattığı satırlarda Kurban Bayramı şenliklerini elçinin şehre girişi adına yapılan bir geçit alayı gibi aktarma

28 BOA, MAD, 4625, s. 25.

29 MAD, 4625, s. 23, 24 Zilkade 1075/8 Haziran 1665.

30 Tafferner, s. 43-44; Burbury, s. 102; von der Reck, s. 201.

31 BOA, MAD, 3240, s. 7. Bu Hasan Ağa'nın 1663 Ağustos'unda Ciğerdelen'de Ádám Forgách kuvvetlerine karşı elde edilen zaferden sonra ele geçirilen esirlerden bir kısmını Estergon kalesine teslim eden Hasan Ağa'yla aynı kişi olma ihtimali vardır (BOA, MAD, 3279, s. 373).

32 BOA, KK, 1960, s. 60 ve 66.

33 BOA, D.BŞM, 223, s. 41.

eğilimindedir³⁴. Ne var ki, kentin zanaatkâr ve garnizon erleri tarafından alaylar halinde yapılan yürüyüş, herhalde Burbury'nin de bayram sevincini paylaşmak için kaleden toplar ateşlendiğini belirtmesinde olduğu gibi³⁵, hassaten Leslie şerefine tertiplenmiş eğlenceler değildi. Keza sefaret kâtibi, 24 Haziran'da tuttuğu günlük notlarda, Leslie'nin o günü Belgrad'da geçirdiğini teyit ettiği halde elçinin bayram geçidini izleyip izlemediğine dair bir kayıt düşmemiştir³⁶.

25 Haziran'da Reniger'den gelen mektup, Fazıl Ahmed Paşa'nın Habsburg heyetini üç hafta içinde Edirne'de beklediğini haber veriyordu³⁷. Osmanlı yönetimi, Leslie ve maiyetinin yolculuğunu kolaylaştırmak maksadıyla 230 araba tahsis etti. Bu halde epeyce kalabalık bir kitleye dönüşen heyet, yine Osmanlı idaresi tarafından tayin edilen bir *çorbacının* komutasında görev yapan yeniçerilerce korunuyordu³⁸. Aslına bakılırsa, Osmanlı maliyesi, bu devirde geçerli olan diplomatik kaidelere uygun olarak Osmanlı sınırları dâhilinde bulunduğu müddetçe Habsburg elçisinin iâşe ve konaklama masraflarını üstlenmişti. Bu maksatla yapılan harcamaların eksiksiz bir dökümünü yapmak son derece zordur; çeşitli vesilelerle Habsburg heyeti adına eyalet gelirlerinden ödemeler yapıldığı durumları tespit edip derlemek başlı başına bir mesai gerektirir. Böylesi bir çabanın sonunda bile, Osmanlı makamlarının Leslie'ye Osmanlı topraklarında asgarî bir konfor sağlamak için harcadığı paranın kesin miktarına ulaşılabileceği oldukça şüphelidir.

Yine de Habsburg elçisi namına en azından Osmanlı merkezî hazinesinden çıkan tahsisatların bazılarını ulaşabilmek mümkündür. Örneğin, Belgrad yakınlarındaki Hisarcık'tan Edirne'den önceki son menzil olan Mustafa Paşa Köprüsü'ne kadar süren otuz dört günlük seyahat esnasında heyette bulunanlara günlük ihtiyaç hesaplamalarına göre temel gıda ve yakacak maddeleri satın alınmıştı. Osmanlı maliye kâtibi, bu vesileyle yapılan ödemeler arasında Habsburg heyetine eşlik eden iki Osmanlı mübaşiri sayıyordu. Bunlardan birisi, yukarıda anlatılan Hasan Ağa iken diğeri bu kez Dergâh-ı âlî çavuşları arasında sayılan Hasan Çavuş idi³⁹. O halde, belki de heyetin emniyetinden sorumlu yeniçeri birliğinin komutanı -sefaret kâtibi bu kişinin Mustafa isimli bir *çorbacı* olduğunu söylese de- Hasan Çavuş'tu ya da sefaret kâtibinin kâğıda döktüğü notlarda açıkça belirtilmemiş olmasına rağmen heyetle birlikte hareket eden en az üç Osmanlı yetkilisi vardı. Osmanlı yönetimi, Leslie henüz Osmanlı sınırlarına girmeden hazırlıklara başlamış görünüyordu. 1665 Nisan'ının ortasında diplomatik misafirlerin yeme içme ve diğer ihtiyaçlarına harcanmak üzere 120.000 akçelik ilk ön ödeme gerçekleştirildi⁴⁰. Osmanlı hazinesi, 30 Mayıs'ta, elçi

34 Tafferer, s. 41-42.

35 Burbury, s. 116-117.

36 Habsburg heyetinin Belgrad günleri için bkz. OeStA, HHStA, Türkei I/138, Konv. 1, vr. 220b-223a.

37 OeStA, HHStA, Türkei I/138, Konv. 1, vr. 222b.

38 OeStA, HHStA, Türkei I/138, Konv. 1, vr. 223a. Tafferer, bu esnada Habsburg heyetine verilen arabaların 130 tane olduğunu yazar (s. 50-51). Krş. Steiner, "Die habsburgische Großbotschaft unter Walter Leslie", s. 256.

39 BOA, MAD, 3240, s. 6-7.

40 BOA, D.BŞM, 223, s. 37 (28 Ramazan 1075/14 Nisan 1665).

mübadelesinin resmen yapıldığı gün, kayıt tutmada anlamlı bir üslup değişikliğine de giderek “elçi-yi kebir-i çasar-ı Nemçe”ye “nafaka” ödeme başladı. Bu tahsisatların ilk taksiti 600.000 akçe idi⁴¹. Bu tarihten itibaren Leslie’ye ödenen meblağın eksiksiz bir listesini oluşturmak şimdilik mümkün olmasa bile, Temmuz sonlarında 150.000 ve Ağustos sonlarına doğru 300.000 akçenin daha Leslie’ye tahsis edildiği açıktır⁴². Yine Habsburg elçilik heyetine Belgrad’dan Edirne’ye kadarki seyahatlerinde tahsis edilen arabalarının bazıları Filibe (sekiz adet) ve Tekirdağ’dan (on adet) tedarik edilmişti. Bu arabaların her birine ikişer bin akçe masraf yapıldığı kayıtlıydı⁴³. Keza Leslie’nin İstanbul’da kaldığı günlerde şahsına tahsis edilen “otluk” parası, herhalde o an yanında bulunan atların yem ihtiyacını karşılama amacını güdüyordu⁴⁴.

Sefaret Heyetinin Saraya Kabulü: Merasim ve Teşrifat

Habsburg heyeti 28 Temmuz’da Mustafa Paşa Köprüsüne geldi. Leslie’yi ziyaret etmek için buraya gelen Reniger, gece geç saatlere değin Habsburg elçisiyle sohbet etti. Akşam sofrasında bir araya gelen Habsburg büyükelçisi ve mukim elçi, bu esnada, büyük ihtimalle, Edirne’ye giriş merasimine dair ayrıntıları ve I. Leopold’ün talimatları üzerine fikir alışverişi yapmışlardı. Benzer bir buluşma, bu kez Rum asıllı tercüman Panayot Efendi’nin (Panayotis Nikoussios) katılımıyla 30 Temmuz’da Kemalçayı denilen geniş düzlükte gerçekleşti⁴⁵. Aslına bakılırsa, Fazıl Ahmed Paşa, Habsburg heyetinin Osmanlı diyarındaki varlığını ihtişamlı bir gösteriye dönüştürmeye kararlıydı; bunun Osmanlı saltanatı ve tabii ki iktidarın fiil yürütücüsü olarak Köprülü hanesinin itibarını artıracaklarını düşünüyordu. Sefaret kâtibinin kaleme aldığı notlara, bu sebeple, Leslie’nin fazlaca hızlı seyahat etmesi durumunda Osmanlı veziriazamının tertiplemeyi düşündüğü şaşaalı geçit resmi henüz hazırlanmadan vakitsizce gelme ihtimali olduğu uyarısı bile yapıldığı yansımıştı. Hatta yine elçilik heyetinin günlük faaliyetlerini kaydeden kâtime göre, 22 Haziran’da Reniger imzalı bir mektupta, heyete mübaşir tayin edilen Hasan Ağa’nın sadrazam tarafından “paşa”lığa terfi ettiği bildirilmişti⁴⁶. Bu iddiayı Osmanlı kayıtlarıyla doğrulamak mümkün olmasa da, sefaret kâtibi, bu tarihten sonra neredeyse her gün beraber oldukları mübaşiri Hasan Paşa olarak tanımlamayı sürdürecekti.

Walter Leslie, 1665 Ağustos’unun ilk günü, St. Gotthard savaşının yıldönümünde, şaşaalı ve etkileyici bir merasimle Edirne’ye giriş yaptı. Osmanlı müverrihi Abdurrahman Abdi Paşa, geçit alayı için Leslie ve maiyetindeki on beş beyzadeye birer at gönderildiğini kaydeder⁴⁷. Ne var ki, sefaret kâtibinin belirttiği üzere, Leslie’ye miri ahırlardan yollanan

41 BOA, D.BŞM, 223, s. 30 (12 Zilhicce 1075/30 Mayıs 1665).

42 BOA, D.BŞM, 223, s. 41 (15 Muharrem 1076/28 Temmuz 1665) ve s. 43 (10 Safer 1076/22 Ağustos 1665).

43 BOA, MAD, 4625, s. 43.

44 BOA, MAD, 2873, s. 107 (28 Safer 1076/9 Eylül 1665), 108 (8 Rebiülevvel 1076/18 Eylül 1665; 18 Rebiülevvel 1076/28 Eylül 1665), 109 (29 Rebiülevvel 1076/9 Ekim 1665).

45 OeStA, KA, Alte Feldakten 166, 1665/13/Beilage, vr. 7a. 28 Haziran’daki görüşme için ayrıca bkz. Burbury, s. 142.

46 OeStA, HHStA, Türkei I/138, Konv. 1, vr. 222a.

47 *Vekâyi’-nâme*, s. 200.

bazı atların yanı sıra heyetin diğer mensupları için iki yüz nispeten adi ve sıradan at yollanmış olması daha akla yatkındır⁴⁸. Aynı rakamı teyit eden Johann Theodor von der Reck, bu atlardan yirmi iki tanesinin son derece gösterişli şekilde donatılmış, bakımlı ve güzel hayvanlar olduğunu söyler. Pek tabii ki, sefaret heyetinin önde gelen asilzadeleri görkemli atların sırtına kurulumla hizmetçi takımına da nispeten gösterişsiz atlar kalmıştı⁴⁹. Fazıl Ahmed Paşa, şehre giriş kortejini oluşturmak amacıyla kapıkulu süvari ocaklarının önde gelen ağalarından gureba-yı yemin ağası ve divan-ı hümayun başçavuşunu Habsburg heyetini “istikbal” etmeleri için Kemalçayırı’na yolladı⁵⁰. Leslie’nin şahsına bağlı muhafız kıtasıyla ortasına yerleştiği geçit alayı, Osmanlı birlikleri ve Dergâh-ı âli müteferrikalarının katılımıyla kalabalıklaşmıştı. Divan-ı hümayun başçavuşu Habsburg elçisinin sol yanında bulunurken gureba-yı yemin ağası sağ tarafında ilerliyordu. Heyetin asilzade mensupları, Reniger, Panayot Efendi ve heyetteki Cizvit rahipler yürüyüş sırasındaki yerlerini almışlardı. En geriden sefaret heyetinin eşya ve ağırlıklarını taşıyan arabalar geliyordu⁵¹.

Edirne’deki giriş alayında IV. Mehmed’in kentte bulunmasından ötürü, Habsburg heyetine imparatorluk armaları taşıyan sancakları açma ve bando çalma müsaadesi verilmemişti. Leslie, büyük ihtimalle, kafilenin Edirne’ye doğru alay halinde harekete geçtiğinde bir saat kadar bando çalınmasını sağlamış; Osmanlı makamlarının heyeti resmî karşılmasının ardından müzik aletleri susturularak günün geri kalanında bir daha kullanılmamıştı⁵². Tafferfer, eserinde yazdıklarına bakılırsa, Osmanlı sultanlarının huzurlarında başka bir

48 OeStA, KA, Alte Feldakten 166, 1665/13/Beilage, vr. 7b.

49 Johann Theodor von der Reck, s. 204.

50 Mustafa Zühdi, vr. 73a-73b.

51 Tafferfer, s. 75-79. Sándor Takáts, Habsburg heyetinin Komárom’dan yola çıktığında 160 kişiden oluştuğunu yazar (*Rajzok a török világból*, II. Kötet, A Magyar Tudományos Akadémia Kiadása, Budapest 1915, s. 390). 1665 Mayıs’ında Çin’e gitmek amacıyla W. Leslie’yle birlikte Viyana’dan ayrılan Cizvit kafilesini inceleyen Bruno Zimmer, bu esnada heyette bulunanların sayısının 150’nin üzerinde olduğunu belirtir (“Johann Gruebers letzte Missionsreise: Ein Beitrag zur oberösterreichischen Biographie”, *Oberösterreichische Heimatblätter*, XI/3-4 (1957), s. 165). Johann Theodor von der Reck’e göre ise, 25 Mayıs’ta, Habsburg sefaret heyetinin Viyana’dan ayrıldığı gün yaklaşık 250 kişilik bir kabile söz konusuydu (Lüdicke, “Eine Gesandtschaftsreise nach Konstantinopel 1665-66”, s. 197).

52 Von der Reck, s. 204-205. 1616’da İstanbul’a imparator ve Hıristiyanlığı temsil eden semboller dalgalandırarak giren Habsburg elçisi Hermanen Czernin büyük bir diplomatik kriz çıkmasına sebep olmuştu (Georg Wagner, “Österreich und die Osmanen im Dreißigjährigen Krieg. Hermann Graf Czernins Grossbotschaft nach Konstantinopel 1644/45”, *Mitteilungen des Oberösterreichischen Landesarchivs*, 14 (1984), s. 342-343). 1628’de, benzer bir güç gösterisiyle Osmanlı iktidarıyla varılmaya çalışılan barışı tehlikeye atması istenmeyen Hans Ludwig von Kuefstein, İstanbul’a yarım mil mesafeye kadar elçilik kafilesinin bando çalıp bayrak dalgalandırmasına izin verdiği halde, Osmanlı memurlarının heyeti resmen istikbal ettikleri mahalden itibaren müzik aletlerini susturup bayrakları kapatarak Osmanlı başkentine giriş yapmıştı (Karl Teply, *Die kaiserliche Großbotschaft an Sultan Murad IV. im Jahre 1628. Des Freiherrn Hans Ludwig von Kuefsteins Fahrt zur Hohen Pforte*, Verlag A. Schendl, Wien 1976, s. 41). Walter Leslie elçiliği, 1628’deki tecrübeden doğrudan ilham almış gibidir. Keza Johann Rudolf Puchheim 1634’teki orta elçiliği ve Johann Schmid zum Schwarzenhorn 1651’deki büyükelçiliği esnasında bu cinsten izinlere sahip olmadı (Peter Meienberger, *Johann Rudolf Schmid zum Schwarzenhorn als kaiserlicher Resident in Konstantinopel in den Jahren 1629-43: Ein Beitrag zur Geschichte der diplomatischen Beziehungen zwischen Österreich und der Türkei in der ersten Hälfte des 17. Jahrhunderts*, Herbert Lang/Peter Lang, Bern/Frankfurt 1973, s. 26).

hükümler gücün bayrak açmasına izin vermediklerini biliyordu; ama ona göre, heyetin sancaktarı Starhemberg kontunun elindeki bayrak o denli uzundu ki, yürüyen kafilenin arasında imparatorluk kartal ve ejderi yine de rahatça görülmüyordu⁵³. Görünen o ki, Tafferner, sefaret öyküsünü okuyucusunun duymak isteyeceği bir zafer havasına büründürmeye çalışıyordu; oysaki imparatorluk sancağının alay süresince sarılı durduğunu belirten Burbury böyle bir lüzum hissetmemişti⁵⁴.

1 Ağustos sabahı yaşanan ilginç gelişmelerden biri, sefaret kâtibinin iddiasına göre, kente giriş alayı için atlarına binen elçilik mensuplarının yürüyüşe başlayabilmek için yarım saat kadar IV. Mehmed'in uyanmasını beklemeleri idi⁵⁵. Alay nihayet harekete geçtiğinde, Edirne düzlüklerinde Osmanlı ordusunun çadır kurduğu ordugâha ilerleyip yüksek komuta heyetinin çadırları arasından geçti. Ordugâhın şehre en yakın kısmında, Fazıl Ahmed Paşa'ya ait, Osmanlı maliyesinin işleyişinden sorumlu başdefterdarın çadırının hemen karşısında kurulu otağ, heybet ve ihtişamıyla Habsburg heyetindekileri epeyce etkilemişe benziyordu. Osmanlı bölüklerinin arasından çıkan geçit alayı, Edirne'ye yarım saat kadar uzakta, Tunca suyunun kenarında yükselen sarayın duvarlarını takip ederek yürüyüşüne devam etti. Bu esnada seyir köşklerinden birine çıkan IV. Mehmed, alayın geçişini izledi. Sefaret kâtibine göre, saray geride kaldığı halde, heyetin konaklayacağı yere ulaşabilmek için Edirne içinde bir saatlik daha yürümek gerekmişti. Neredeyse sekiz saattir at sırtında kaldıkları bugün, aksi gibi, 1665 yazının en sıcak günü olmuştu⁵⁶.

Walter Leslie ile Fazıl Ahmed Paşa'yı bir araya getiren ilk diplomatik görüşme 6 Ağustos'ta sadrazamın otağında gerçekleşti. Bu buluşma esnasında neler konuşulduğuna dair elimizdeki kaynaklar -Leslie'nin Viyana'ya döndükten sonra I. Leopold'e takdim ettiği resmî rapor dâhil olmak üzere⁵⁷- söz birliği etmişçesine ketumdurlar. Hal-hatır sorgulaması içinde geçtiğini öngördüğümüz bu ilk buluşmada, protokol dışında kalan herhangi bir meselenin ele alınmadığını varsayabiliriz. Bunun sebebi, büyük ihtimalle, Fazıl Ahmed Paşa'nın devletlerarası ilişkileri ilgilendiren meseleleri IV. Mehmed'in Edirne'de bulunduğu günlerde ele almak istememesiydi. 6 Ağustos'taki görüşme bu çerçevede, bir tanışma ve iyi niyet ziyareti olarak kalmıştı. Bu vesileyle Leslie ve bazı elçilik üyeleri, dostça ağırlandıkları

53 Tafferner, s. 77.

54 Burbury, s. 145-146.

55 Bu uygulama, Osmanlı sultanının erişilmezliğini teyit eden teşrifat usullerinden birisine benzemektedir. Osmanlı saray teşrifatının işleyişinden sorumlu makamlar, aynı zihniyetin bir tezahürü olarak yabancı elçileri bazen sultanın huzuruna çıkmadan evvel sultanın uykusunu alıp yemeğini bitirmesini beklemek gerekçesiyle Bab-ı Saadet'te üç dört saat bekletebiliyorlardı (Teply, *Kaiserliche Gesandtschaften*, s. 194).

56 OeStA, KA, Alte Feldakten 166, 1665/13/Beilage, vr. 7b.

57 Walter Leslie'nin imparatora sunduğu 1666 tarihli rapor, Alois Veltz tarafından 1649-1665 tarihlerinde İstanbul'da Habsburg daimî elçiliğini yürüten Simon Reniger'in raporuyla birlikte neşredilmiştir ("Die Hauptrelation des kaiserlichen Residenten in Konstantinopel Simon Renigen von Reningen 1649-1666", *Mitteilung des k.u.k. Kriegs-Archivs*, N.F., 12. Bd., (1900), s. 57-170; Walter Leslie'nin raporu için "Hauptrelation des Grafen Leslie", s. 152-163).

sadrazam otağında sırasıyla kahve ve şerbet içtikten sonra hep beraber nargile tütürdüler. Sohbetin ardından sefaret üyelerine 120 hilat dağıtıldı ve sabahleyin Leslie'yi Fazıl Ahmed Paşa'nın çadırına getirmek için yollanmış at, pahalı bir koşum takımıyla süslenmiş halde elçiye hediye edildi⁵⁸. Bunun mukabilinde Leslie, Fazıl Ahmed Paşa'ya, I. Leopold ve Saray Harp Şurası başkanı (*Hofkriegsratpräsident*) Annibale Gonzaga'dan birer mektubun yanında kendisi için Avusturya'dan taşınmış armağanları takdim etti⁵⁹.

Erken modern dönem diplomatlarının ilk önceliği, temsil ettikleri hükümdarın şan ve şerefini yüceltmek ve hizmet ettikleri iktidarın itibarına yönelen her türlü aşağılayıcı tutum ve muameleye karşı tavır takınmaktı. Bu dönemde cereyan eden diplomatik görüşmelerde, merasime o veya bu şekilde dâhil olan herkes, kuralları önceden belirlenmiş teşrifat usullerini sıkı sıkıya takip ederek sürecin işleyişine şahsî bir müdahalede bulunmaktan kaçınırdı. Ne de olsa, davetli temsilciye karşı sergilenen hareket ve tavırlar, esas muhatabın hangi gözle görüldüğünü belirtmenin en yaygın ve meşru yollarından biriydi. Diplomatik temaslar esnasında tertip edilen kabul törenleri, sözlü iletişimin ötesinde, beden dilinin de rol oynayabileceği yapıdaydı. Erken modern dönemde, belki de, kültürlerarası farklılıklar daha belirgin ve tahmin edilemez olduğu için, beden dilinin devreye girip tatsız yanlış anlaşılmalara sebebiyet vermesini engelleme kaygısı akılları kurcalıyordu. Tek başına bu endişe bile, bu dönemde gerçekleşen merasim ve törenlere ağır ve tumturaklı bir görüntü katıyordu. Bunun dışında görüşmenin cereyan ettiği yer, daha en baştan, ev sahibi hükümdarın zenginlik, güç, şan ve itibarına dair göz kamaştırıcı bir etki yaratmayı amaçlıyordu⁶⁰.

Habsburg elçisinin Osmanlı devlet adamlarıyla yaptığı görüşmelerde, özellikle Edirne'de ve İstanbul'da IV. Mehmed'in huzuruna kabul törenlerinde, yukarıda ana hatlarıyla tarif edilen diplomatik teamüller geçerli olmuştur. Nitekim Habsburg heyeti adına teşrifat ve seremoninin kendini en çok gösterdiği günlerden biri, belli başlı elçilik mensuplarının Edirne sarayında Osmanlı padişahının huzuruna çıktıkları 11 Ağustos olmuştur. Bu sabah Hasan Ağa, sadrazam kapısına bağlı bir ağa ve çavuşbaşının başını çektiği bir kitle, Leslie'yi Edirne sarayına götürmek üzere elçinin ikamet ettiği konağın önüne geldi. 100 çavuş ve 200 yeniçeriden

58 Doğrusu istenirse, at hediye edilmesi, hayvanın kendisinden katbekat daha pahalıya mal olan koşum takımı ve süs eşyalarının armağan olarak sunulması anlamına geliyordu (Hedda Reindl-Kiel, "No Horses for the Enemy: Ottoman Trade Regulations and Horse Gifting", *Pferde in Asien: Geschichte, Handel und Kultur*, hrsg. Bert G. Fragner - Ralph Kauz - Roderich Ptak - Angela Schottenhammer, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 2009, s. 43-49). Ayrıca bkz. Halil Mercan, *Teşrifâtîzâde Mehmed Efendi'nin Deftâr-i Teşrifâtı (Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi)*, Erciyes Üniversitesi Kayseri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1996, s. 104.

59 OeStA, KA, Alte Feldakten 166, 1665/13/Beilage, vr. 8a-b; "Hauptrelation des Grafen Leslie", s. 153; Mustafa Zühdi, vr. 74a; Taffermer, s. 82-84; von der Reck, s. 205-207; Mehmed Necati, *Ez-Menâkıbât-ı Gazâ ve Cihâd (Tarih-i Sultan Mehmed Han (Bin) İbrahim Han)*, haz. Cengiz Ünlütaş, Ege Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1998, s. 68-69.

60 William Roosen, "Early Modern Diplomatic Ceremonial: A Systems Approach", *The Journal of Modern History*, 52/3 (1980), s. 452-476.

oluşan refakatçi bölüğü, trompetçi ve asilzadelerden mürekkep Habsburg heyetiyle birlikte sarayın dış kapısına 300 adım kala durdu. Ana kitleden ayrılan Leslie, saray avlusuna girerek Rumeli ve Anadolu kazaskerleriyle birlikte altı vezirin bulunduğu divana yöneldi. Habsburg elçisinin geldiğini öğrenen Fazıl Ahmed Paşa divana teşrif etmesinin ardından Leslie'ye hitaben kısa bir selamlama konuşması yaptı. Leslie'nin vezirlerden birinin yanına -Johann Theodor von der Reck'e göre nişancının yanına- buyur edilip oturtulmasıyla birlikte kapıkulu ocaklarına ulufe dağıtımını başladı⁶¹.

Mustafa Zühdi, elçi kabulünün maaş ödeme gününe “müsâdif” olduğunu söylüyor. Elçi kabullerinin Galebe Divanı olarak bilinen maaş ödeme gününe denk düşürülmesi Osmanlı diplomatik teamüllerinde köklü yeri olan bir uygulamadır⁶². Kaldı ki, bu âdetin batı sarayları nezdinde de epeyce iyi bilindiğini, dolayısıyla Walter Leslie ve Habsburg heyetinin diğer davetlilerinin o gün sarayda nelerle karşılaşacaklarını iyi kötü tahmin ettiklerini söylemek iddialı bir yaklaşım olmaz. O gün gördüklerini aktaran Tafferner, kibirli Osmanlıların, öylesine ince tertiplenmiş bir seremoni içinde bile, eski alışkanlıklarını unutmayıp askerlere saatlerce para dağıttıklarını yazıyordu⁶³. Keza 1658'de Osmanlı başkentine gelen İsveç elçisi Claes Rålamb, yabancı elçi kabulünün galebe divanlarına denk gelmesini, bir nevi “servet sergileme” gösterisine benzetiyordu⁶⁴. Hermann Czernin, aynı şekilde, 7 Mart 1645'te Sultan İbrahim'in huzuruna çıktığında üçer aylık ulufelerini alan kapıkulu neferlerinin yarattığı benzer manzaralarla karşılaşmıştı⁶⁵. Osmanlılar nazarında kapıkulu ocaklarına ulufe tevziatı ile elçi kabullerinin aynı güne denk getirilmesi, Osmanlı hazinesinin zenginliğini sergilemenin yanı sıra Osmanlı ordusunun büyüklüğünü göstermeye ve de özellikle binlerce askere rağmen etrafta sağlanan mutlak sükûnet aracılığıyla sıkı disiplinin gözler önüne serilmesine yarıyordu. Maksat, yabancı misafirleri etkileyen bir saygınlık yaratmaktı. Nitekim sefaret kâtibinin 11 Ağustos'ta kaydettiklerine göz atılırsa, Leslie, IV. Mehmed'in huzurundan çıktığı halde, saray avlusunu boşaltmaya devam eden çok sayıdaki Osmanlı askeri yüzünden atının üstünde neredeyse bir saat beklemek zorunda kalmıştı⁶⁶.

Ulufe tevziatının ardından elçilik mensupları şerefine bir ziyafet verildi. Leslie, en itibarlı Osmanlı ricaliyle aynı masayı paylaşıyordu. Sefaret kâtibine göre, masada Leslie ve Habsburg mukim elçisi Reniger'den başka, Osmanlı veziriazamı Fazıl Ahmed Paşa, rikâb-ı

61 OeStA, KA, Alte Feldakten 166, 1665/13/Beilage, vr. 8b-9a; von der Reck, s. 208. Osmanlı teşrifat kanunlarına göre, Johann Theodor von der Reck haklı olsa gerektir (*Teşrifâtîzâde Mehmed Efendi'nin Defter-i Teşrifâtı*, s. 106). Osmanlı kaynakları, W. Leslie'nin 11 Ağustos'ta IV. Mehmed'in huzuruna kabulü hakkında bir hayli kısıtlı bilgi verirler. Mehmed Necati, s. 69; *Vekâyi'-nâme*, s. 201; *Silahdâr Târîhi*, I, s. 385.

62 Mustafa Zühdi, vr. 74a-b. Krş. Tevkî'î Abdurrahman Paşa, *Osmanlı Devleti'nde Teşrifat ve Törenler. Tevkî'î Abdurrahman Paşa Kânûn-Nâmesi*, haz. Sadık Müfit Bilge, Kitabevi, İstanbul 2011, s. 17.

63 Tafferner, s. 86-87.

64 *İstanbul'a Bir Yolculuk, 1657-1658*, çev. Ayda Arel, Kitap Yayınevi, İstanbul 2008, s. 42.

65 *Zweite Gesandtschaftsreise des Grafen Hermann Czernin von Chudenic nach Constantinopel im Jahre 1644*, A. Landfrass Sohn, Neuhaus 1879, s. 66-67.

66 OeStA, KA, Alte Feldakten 166, 1665/13/Beilage, vr. 9a.

hümayun kaymakamı Merzifonlu Kara Mustafa Paşa (Köprülü Mehmed Paşa'nın damadı, 1683 Viyana bozgunu esnasında sadrazam), kaptanıderya Kaplan Mustafa Paşa (Köprülü Mehmed Paşa'nın damadı) ve başka bir Osmanlı veziri daha vardı⁶⁷. Yemeği müteakip Habsburg heyetinden kırk kişiye hilat giydirildi. Hilat merasiminin ardından vezirlerin refakatinde arz odasına ilerleyen Leslie, Viyana'dan birlikte yola çıktığı on yedi seçkin kişinin daha padişahın huzuruna çıkma müsaadesine sahip olacağını öğrendi. Gerçi bu asilzadeler, IV. Mehmed'e fazla yaklaşımadan, belli bir mesafeden selam faslını icra ederek (reverans yaparak) arz odasından ayrıldılar. Buna karşın IV. Mehmed'in önüne kadar götürülen Leslie, padişahın eteğini öptükten sonra I. Leopold'den gelen mektubu IV. Mehmed'e takdim etti⁶⁸.

Sefaret kâtabinin bugüne dair suskun olduğu mevzulardan biri, Viyana sarayından Osmanlı sultanına gönderilen hediyelerin sunuluşu ve binlerce kişinin izlediği bir merasim içinde saray avlusundan teker teker hazineye taşınmasıydı. Ne de olsa, Habsburg hükümeti açısından Osmanlı saltanatına yollanan armağanlar neresinden bakılsa ikircikli bir konuydu. Osmanlılar, elçinin beraberinde getirdiği hediyeleri, Vasvar antlaşmasının onuncu maddesinde yazıya dökülen fiilî savaş tazminatıyla ilişkilendiriyorlardı. Osmanlılar, Habsburg konvoyunun arabalarını dolduran hediyelerin maddî değeriyle yakından ilgileniyorlardı. Budin valisi Gürcü Mehmed Paşa, W. Leslie'nin gecikme sebeplerini soruşturduğu günlerde, Viyana'ya yolladığı adamlarından I. Leopold ve vekillerinin hala padişaha sunmakla mükellef oldukları 200.000 kuruşluk “pişkeş”i bir araya getirmeye uğraştıkları haberini almıştı. Bu amaçla imparatorluğun uzak köşelerinde işlenen gümüş eşyalar Viyana'da toplanıyordu⁶⁹. Leslie'nin Osmanlı sarayına getirdiği hediyeler arasında müzeyyen bir at arabası, fildişi sandık ve saatler bir kenara bırakılırsa, hepsi de eritilerek nakde çevrilebilecek gümüş eşyalar yer alıyordu (bkz. Ek)⁷⁰. En nihayetinde, Osmanlı idaresi, Vasvar antlaşmasının ilgili maddesi gereğince gelen gümüş hediyeleri amacına uygun biçimde kullandı ve herhalde IV. Mehmed'in şahsına bırakılan araba gibi müstesna parçalar hariç, hepsini kesilerek akçe darp edilmesi niyetiyle Defterdar Ahmed Paşa'ya teslim etti⁷¹.

67 Osmanlı diplomasi geleneğinde Osmanlı sarayına gelen elçilerin sadrazamla aynı sofrayı paylaşması adettendi. Elçilik heyetinin geri kalan üyeleri, vezirlerin yanı sıra o güne mahsus adlarına özel sofralar donatılan nişancı ve defterdarın maiyetine dağıtılırdı (*Tevkî'i Abdurrahman Paşa Kânûn-Nâmesi*, s. 17; *Teşrifâtîzâde Mehmed Efendi'nin Defter-i Teşrifâtî*, s. 107).

68 OeStA, KA, Alte Feldakten 166, 1665/13/Beilage, vr. 8b. Krş. Tafferner, s. 89-92; *Vekâyi'-nâme*, s. 201.

69 *Cevâhîrü'l-Tevârih*, s. 286-287. Tuna nehri üzerinden taşınan hediyeler, 19-29 Nisan 1665 tarihleri arasında Viyana'da toplandı (Teplý, *Kaiserliche Gesandtschaften*, s. 53). Maurizio Nitri, bu gümüş eşyanın Augsburg'ta imal edildiğini yazar (*Ragguaglio dell'ultime guerre di Transilvania et Ungaria ...*, per Francesco Valuasense, Venetia 1666, s. 216). Görünen o ki, Fugger ailesinin finans merkezi olan Augsburg şehri, 16. yüzyılda da Osmanlı sarayına yollanan hediyelerin üretildiği başlıca merkezlerden biriydi. Regina Dauser, *Informationskultur und Beziehungswissen, Das Korrespondentsnetz Hans Fuggers (1531-1598)*, De Gruyter, Tübingen 2008, s. 221. Keza 1628'deki Hans Ludwig von Kuefstein elçiliğinde de Osmanlı başkentine yollanan hediyeler Augsburg gümüş ustaları ve saatçileri tarafından imal edilmişti (Teplý, *Kaiserliche Gesandtschaften*, s. 23).

70 TSMA.e, 659/52.

71 TSMA.d, 2352, Defter Seri No. 51, 3 Cemaziyelahir 1076/11 Aralık 1665.

Walter Leslie, 16 Ağustos'ta sadrazamın özel davetlisi olarak Edirne'nin göze hoş gelen konaklarından birine davet edildi. Bir gün önceden çavuşbaşı aracılığıyla Habsburg elçisini resmen davet eden Fazıl Ahmed Paşa, 16 Ağustos sabahı, heyetten ziyarete katılacaklar için kırk at yollamayı ihmal etmemiştir⁷². Bundan beş gün önce, Leslie'nin IV. Mehmed'in huzuruna kabul edildiği gün, yine aynı sayıda hilat dağıtıldığı anımsanırsa, Osmanlılar nazarında kırk "beyzade"nin diğerlerinden daha üstün görüldüğü iddia edilebilir. Leslie, *Hauptrelation*'unda, 16 Ağustos'ta ağırlandıkları güzide konağın padişah tarafından birkaç ay önce Fazıl Ahmed Paşa'ya dayalı döşeli halde armağan edildiğini yazar⁷³. Tafferner'in hatırladığı kadarıyla iki katlı hoş bir ahşap yapı olan bu konak⁷⁴, yine Fazıl Ahmed Paşa'nın girişimleriyle 1663 sonbaharında Uyvar kuşatması devam ederken infaz edilen eski reisülküttap Şamizade Mehmed Efendi'den kalan mallar arasında olmalıydı. Bu bilgiyi dolaylı yoldan teyit eden Erzurumlu Osman Dede, Habsburg elçisi ve maiyetine "Şamizade bahçesi"nde verilen ziyafetin ardından göz kamaştırıcı cirit oyunlarına geçildiğini belirtir⁷⁵.

Walter Leslie, Osmanlı siyasetinin önde gelen isimlerinin bir arada bulunduğu bir ortamda, I. Leopold'den aldığı talimatlar doğrultusunda bazı tartışmalı konuları veziriazamla konuşma niyetindeydi. Elçilik ziyareti vesilesiyle verilen yemek, Leslie'yi, Fazıl Ahmed Paşa dışında Şeyhülislam Minkârîzâde Yahya Efendi, saray imamı Vanî Mehmed Efendi, Defterdar Ahmed Paşa ve Reisülküttap Acemzâde Hüseyin Efendi'yle aynı masada buluşturmuştu. Ne var ki, Fazıl Ahmed Paşa, belki de Osmanlı siyasetine dair kararları daha yalıtılmış bir ortamda almak istediğinden, elçiye devletlerarası meseleleri dert etmek için henüz çok erken olduğunu söylemişti. Leslie'nin ifadesine göre, Osmanlı sadrazamı zaten elçinin başka vezirlerle görüşmesine de izin vermiyor; devlet yönetiminde iktidarı kimseyle paylaşmak istemiyordu⁷⁶. Öğle yemeğini takiben sadrazamın kapı halkı arasında yer alan 200 genç, iki saat süren bir cirit gösterisi sergiledi. Osmanlı kaynakları, Şamizade bahçesinde gerçekleşen cirit gösterisini batılı gözleri adeta büyüleyen bir iftihar vesilesi olarak öne çıkarırlar⁷⁷. Hatta Fındıklılı Mehmed Ağa'ya sorulursa, cirit oyunları karşısında hayrete düşen sefaret üyeleri, bu cambazlığın oyun mu, dövüş mü olduğunu sormadan edememişlerdi⁷⁸. O güne

72 OeStA, KA, Alte Feldakten 166, 1665/13/Beilage, vr. 9b.

73 "Hauptrelation des Grafen Leslie", s. 153.

74 Tafferner, s. 101-102.

75 Erzurumlu Osman Dede, vr. 34b. 1665 Şubat'ı ortalarında sadrazam sarayında gerçekleştirilen tamirat işleri, Fazıl Ahmed'e Edirne'de intikal eden konağın elden geçirilmesiyle ilgili olabilir. BOA, KK, 1960, s. 102, 2 Şaban 1075/18 Şubat 1075 (kaldırım taşı masrafı) ve 107, 5 Şaban 1075/21 Şubat 1075 (merdiven binası için alınan sütun, korkuluk, çivi, kireç masrafları ve işçilik ücreti).

76 "Hauptrelation des Grafen Leslie", s. 154-155. P. Steiner, P. Tafferner'deki hatalı bilgiyi esas alarak Habsburg elçisiyle Osmanlı makamlarının 17 Ağustos'ta iki devlet arasındaki ihtilafı mevzuları müzakere ettiklerini yazar (Philip Steiner, "Zwischen Religiösen Vorbehalten und dem Pflichtgefühl. Die habsburgische Grossbotschaft unter Walter Leslie an die Hohe Pforte (1665-1666)", *Historisches Jahrbuch*, 132 (2012), s. 299-300).

77 *Cevâhirü'l-Tevârîh*, s. 288; Erzurumlu Osman Dede, vr. 34b.

78 *Silâhdâr Târîhi*, I, s. 385.

dair sefaret kâtibi, Burbury ve özellikle Johann Theodor von der Reck'in yazdıklarına göz atılırsa, Mehmed Ağa'nın böbürlenmesinde pek de haksız sayılamayacağı anlaşılmaktadır⁷⁹.

Bu arada Leslie, Viyana'ya yolladığı ulaklarla Habsburg hükümetiyle haberleşmeye devam ediyordu. Büyük ihtimalle bir gün önce sadrazamla yapılan görüşmenin havadislerini taşıyan bir kurye, 17 veya 18 Ağustos'ta Edirne'den yola çıktı⁸⁰. Osmanlı yönetimi, bu tarihlerde, sınır boyunda ilerleyen güzergâh üzerindeki sivil ve askerî âmirlere yolladığı hükümde, "Nemçe çasarının büyükelçisi" yanından yola koyulan iki kişinin seyahat boyunca güvenliğinin sağlanmasını talep ediyordu⁸¹. Bir müddet daha Edirne'de kalan Habsburg sefaret heyeti, 27 Ağustos'ta Osmanlı başkentine doğru hareket etti⁸².

Walter Leslie İstanbul'da: Diplomasi ve Müzakere

Habsburg heyeti, 7 Eylül'de Edirnekapı istikametinden İstanbul'a giriş yaptı. Bir kez daha kente giriş merasimi kalabalık bir geçit resmi şeklinde tertiplenmişti. Bu kez, IV. Mehmed'in şehirde olmamasından ötürü, Habsburg heyetine geçit alayı esnasında bando çalma ve sancaklarını dalgalandırma müsaadesi verildi. Kayınbiraderi General Raimondo Montecucoli'ye yazdığı mektupta o gün yaşadıklarını anlatan Leslie, yürüyüş alayının ortasında, üstündeki Burgonya haçı ve Bakire Meryem tasviriyle dalgalanan iki sancaktan epeyce mutlu olmuşa benziyordu. Habsburg elçisinin ifadesine göre, sefaret heyetini izlemeye gelen on binlerce insan açısından olduğu gibi, geçidi daha önceden yerleştikleri evlerin pencerelerinden takip eden İstanbul kaymakamı Süleyman Paşa, Valide Hatice Turhan Sultan, hanım sultanlar ve önde gelen bazı Osmanlı ricali için de hoş ve etkileyici bir manzara oluşmuştu⁸³. Merasimin üç saat sürdüğünü yazan sefaret kâtibi, Leslie'nin mektubunda da değindiği üzere, bu esnada yaşanan tek can sıkıcı gelişmenin başlayan yağmur olduğunu kaydetme lüzumunu hissetmişti⁸⁴.

7 Eylül sabahının en ilgi çekici yanlarından biri, İstanbul'daki İngiliz elçiliğinden gelen altmış kişilik bir kitlenin Leslie'nin yanında alayla beraber şehre giriş merasimine katılmasıydı. Bundan bir gün evvel, 6 Eylül'de, İngiliz sefiri Winchilsea kontu Heneage Finch adına Leslie'yi karşılamaya gelen sefirin özel kâtibi Paul Rycout, Habsburg elçisiyle görüşmüştü⁸⁵. Bundan itibaren, ertesi sabahki yürüyüşte atılan ortak adımlar gibi, İngiliz ve

79 OeStA, KA, Alte Feldakten 166, 1665/13/Beilage, vr. 9b; Burbury, s. 159-160; von der Reck, s. 210-211.

80 OeStA, KA, Alte Feldakten 166, 1665/13/Beilage, vr. 9b.

81 SLUB, Eb. 837, vr. 156b (evâil-i Safer 1076/13-22 Ağustos 1665).

82 OeStA, KA, Alte Feldakten 166, 1665/13/Beilage, vr. 10a.

83 OeStA, KA, Alte Feldakten 166, 1665/13/2, vr. 2a, Walter Leslie'den Raimondo Montecucoli'ye mektup, 31 Ekim 1665, İstanbul.

84 OeStA, KA, Alte Feldakten 166, 1665/13/Beilage, vr. 10b-11a.

85 OeStA, KA, Alte Feldakten 166, 1665/13/Beilage, vr. 10b. Bundan yıllar sonra, 1675'te, İngiliz sefaretinde papaz olan John Covel, zamanında İstanbul'a geldiğinde İngiliz elçisinin sekreterini ve maiyetinden bazı kişileri Kont Leslie'yi karşılamak üzere yollamış olduğunu hatırlıyordu (*Early Voyages and Travels in the Levant: I. The Diary of Master Thomas Dallam, 1599-1600 II. Extracts from the Diaries of Dr. John Covel, 1670-1679*, ed. J. Theodore Bent, Burt Franklin Publishers, New York t.y., s. 197).

Habsburg elçileri sıkça bir araya gelecek ve görünen o ki, kurulan masalarda bir yandan yenilip içilirken bir yandan bolca “Felemenk dedikodusu” yapılacaktı. Ne de olsa, İngiliz krallığı, 1665 Mart’ından beri Birleşik Eyaletlerle savaş halindeydi ve doğal olarak İstati General’e (Staates General) düşman olan her güç Habsburg hanedanının dostu sayılabiliirdi. Walter Leslie, mektubunda Viyana’dan gelen haberler sayesinde İngiliz kralının Hollandalıları yenilgiye uğrattığını duyan İstanbul’daki İngiliz cemaatinin ziyadesiyle mutlu olduğunu yazıyordu⁸⁶. Ne var ki, Leslie’nin hangi muharebeden bahsettiği anlamak kolay değildir; 1665-67 savaşına damga vuran ve Felemenk donanmasının büyük kayıplar verdiği Lowestoft muharebesinin üzerinden üç aydan fazla geçmişti. Ekim ayının sonunda Osmanlı başkentine ulaşan havadisler, mutlak bir İngiliz zaferinden ziyade, herhalde Johan de Witt’in Ekim’deki hüsrana sonuçlanan girişimleriyle alakalıydı⁸⁷. Leslie, İstanbul’da kaldığı aylar boyunca İngilizlerle iyi ilişkiler kurmaya dikkat etti ve Habsburg heyeti nihayet 1665 sonlarında geri dönüş yolculuğuna başladığında İngiliz kâtip P. Rycout’yu da yanına alacaktı⁸⁸.

Walter Leslie’nin İstanbul’daki konağına yerleştiği ilk haftalarda Fazıl Ahmed Paşa, Osmanlı sultanıyla birlikte Çanakkale dolaylarında bir geziye katılmıştı. Osmanlı sadrazamının dönüşüne değin Habsburg heyetini ağırlayıp elçinin ihtiyaçlarıyla ilgilenmek İstanbul kaymakamına düştü. 13 Eylül’de Fener-Balat civarında⁸⁹ Leslie’nin ikamet ettiği konağın önüne gelen iki kadırga, heyet üyelerini Boğaz’da kaymakama ait bahçeli bir köşke götürdü⁹⁰. Tafferfer’ne bakılırsa, rüzgârlı hava ve çalkantılı deniz, henüz limandan ayrılmamış teknelerin birbirine toslamasına yol açınca ufak çaplı bir kaza yaşanmıştı. Ne var ki, Cizvit rahip, Habsburg elçisinin soğukkanlı ve cesur duruşuna toz kondurmuyordu;

86 OeStA, KA, Alte Feldakten 166, 1665/13/2, vr. 4a, Walter Leslie’den Raimondo Montecuccoli’ye mektup, 31 Ekim 1665, İstanbul.

87 J. R. Jones, *The Anglo-Dutch Wars of the Seventeenth Century*, Longman, London and New York 1996, s. 145-178. Johann Theodor von der Reck, 3 Aralık’ta Fransız gemicilerle yaptıkları bir sohbetle işin aslını öğrendiklerini belirtir (s. 217).

88 Sonia P. Anderson, *An English Consul in Turkey: Paul Rycout at Smyrna, 1667-1678*, Oxford University Press, New York 1989, s. 232. 1667’de bu kez İzmir konsolosu olarak geri dönen P. Rycout, 17. yüzyıl Osmanlı tarihine ilişkin kapsamlı çalışmalarıyla tanınır. Rycout’nun verdiği bilgiler ışığında Osmanlı siyasi yapısını ele alan bir çalışma için bkz. Linda Darling, “Ottoman Politics Through British Eyes: Paul Rycout’s The Present State of the Ottoman Empire”, *Journal of World History*, V/1 (1994), s. 71-97. Ayrıca bkz. Colin J. Heywood, “Sir Paul Rycout, A Seventeenth Century Observer of the Ottoman State: Notes for a Study”, *English and Continental Views of the Ottoman Empire, 1500-1800*, ed. Ezel Kural Shaw - C. J. Heywood, University of California Press, Los Angeles 1972, s. 33-59.

89 W. Leslie, bu esnada Osmanlı makamları tarafından şahsına tahsis edilen ve hâlihazırda eski Boğdan voyvodası Vasile Lupu’nun dul eşinin yaşadığı konakta ikamet ediyordu. Oysaki 17. yüzyıl ortalarına kadar Habsburg elçilerinin Nemçe veya Elçi Hanı denilen Çemberlitaş’taki handa ağırlandırmaları adeti (Teply, *Kaiserliche Gesandtschaften*, s. 208-210). Elçi Hanı hakkında bkz. Semavi Eyice, “Elçi Hanı”, *Tarih Dergisi*, 24 (1970), s. 93-129. 1677 yazında Leh kralı III. Jan Sobieski’yi temsilen İstanbul’a gelen Jan Gninski, 1665’te Leslie’nin ikamet ettiği konakta kalmak istediğini beyan ettiği halde, kendisinin aksine, Leslie’nin bir kralı değil, imparatoru temsil ettiği gerekçesiyle bu talebi yerine getirilmemişti (Joseph von Hammer, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, III, C. A. Hartleben’s Verlage, Pest 1830, s. 696; Kemal Beydilli, “Sefaret ve Sefaretnâme Hakkında Yeni Bir Değerlendirme”, *Osmanlı Araştırmaları*, 30 (2007), s. 20.

90 “Hauptrelation des Grafen Leslie”, s. 156.

deniz yolculuklarına aşına olmayan birçok kişi, bu esnada kırılıp kopan kalas parçalarından korunmak için kaçacak delik ararken Leslie, bunun gibi sayısız badireler atlatmış birisi olarak, korkusuzca, bulunduğu yerden ayrılmamıştı⁹¹. Şahsî mektubuna göz atılırsa, W. Leslie, şahsına gösterilen saygıdan epeyce memnundu. Habsburg heyetini taşıyan kadırgalar, tersane civarına gelip giden İngiliz, Felemenk ve Türk gemileri tarafından top atışlarıyla selamlandığı gibi, Boğaz'ın iki yakasını tutan Anadolu ve Rumeli hisarlarından da elçisinin seyri şerefine toplar patlatılmıştı⁹². Keza o güne şahitlik eden sefaret kâtibi, çoğu vakit takip ettiği resmî ve kuru üslubu terk etme pahasına, Boğaz'ın iki kıyısına serpiştirilmiş konak, köşk ve bahçelerin oluşturduğu manzaranın göze hitap ettiğini kaydetmeden duramamıştı⁹³.

Elçilik heyetinin kaymakamın yazlık evinde yedikleri yemeğin ardından eğlence faslına geçildi. Leslie ve sefaret kâtibi, yemeği takiben icra edilen gösteri, dans ve oyunları teyit etseler de, günün ayrıntıları bir kez daha, doğunun egzotik dünyasına meraklı Tafferner'den öğrenilebilir. Bunda, belki de Tafferner'in Katolik Reformasyonunun öncü tarikatlarından Cizvit okuluna mensup olmasının bir payı vardı. Kaymakam konağının üst katında oldukça yaşlı bir adamın genç bir oğlanla yaptığı raks dikkatinden kaçmamış görünüyordu. Bunu takiben ortaya çıkan siyahlara bürünmüş dört genç, ellerindeki tahta kalkan ve kılıçlarla ritmik beden hareketlerine dayanan bir çeşit yiğitlik oyunu oynadılar. Bir genç, bir küre ve topla akrobatik gösteriler sergilerken en son arz-ı endam eden hokkabaz, kıyafetinin içinden genç hanım aşığını çıkarttığı sahne dâhil bir ilüzyon gösterisi sundu⁹⁴. Keza aynı güne dair canlı tasvirlerde bulunan Johann Theodor von der Reck, bu son gösteriyi mektuplarında hitap ettiği kişilerle paylaşamayacağı cinsten bir manzara olarak algılamış ve şimdi burada anlatmak istemiyorum diyerek geçiştirmişti. Zaten Drensteinfurt soylusuna bakılırsa, 13 Eylül'deki gezinti, en ılımlı tabiriyle yarı resmî bir havada geçmişti. Leslie'yi karşılayan Osmanlı ricalinin kıyafetlerinin pek gösterişli olmadığı söylenebilirdi; davet sahibi İstanbul kaymakamının teşrifatı bir kenara bırakan resmîyetten uzak sevecen tavırları dikkat çekiyordu. Hatta elçi heyetindekilerin ziyafetin tadına varabilmeleri için Osmanlı usulü terk edilerek yemekler birbiri ardınca getirilmek yerine sofraya hep beraber konmuştu⁹⁵.

Fazıl Ahmed Paşa'nın İstanbul'a dönüşü Ekim ortalarını bulmuştu. Habsburg heyetine tahsis edilmiş Osmanlı mübaşirleri, bu zaman zarfında en az iki şehir gezintisi tertip ettiler. Osmanlı kaynakları, eski İstanbul'da, suriçinde gerçekleştirilen bu gezileri, içinden çıktığı kültür dünyası bakımından Osmanlı âlemine yabancı bir grup insanı Osmanlıları temsil

91 Tafferner, s. 121-122. P. Steiner, Tafferner'in Habsburg elçisini eşine az rastlanır bir zeka ve cesaret timsali olarak takdim etmesinde W. Leslie'nin Cizvit itikadına duyduğu yakınlığın önemli rol oynadığı kanaatindedir ("Zwischen Religiösen Vorbehalten und dem Pflichtgefühl", s. 291).

92 OeStA, KA, Alte Feldakten 166, 1665/13/2, vr. 2b, Walter Leslie'den Raimondo Montecuccoli'ye mektup, 31 Ekim 1665, İstanbul.

93 OeStA, KA, Alte Feldakten 166, 1665/13/Beilage, vr. 11a.

94 Tafferner, s. 122-123.

95 Von der Reck, s. 212-214.

eden abidevî yapılarla etkileme hamlesi olarak takdim ederler. Anlaşılan o ki, bu sebeple, Leslie ve yanındakilere özellikle selâtin camileri gezdirilmişti⁹⁶. Osmanlı müverrihleri, heyetin takip ettiği gezinti güzergâhı konusunda suskun olsa da, sefaret kâtibi, 23 ve 28 Eylül’de yapılan gezilere dair tuttuğu notlarında Aya Sofya, Sultanahmet, Hatice Turhan Sultan tarafından kısa süre önce inşa ettirilen Yeni Cami ve Süleymaniye’nin bu vesileyle görüldüğünü belirtir⁹⁷. Ne var ki, Hasan Ağa (ve muhtemelen onunla birlikte Hasan Çavuş), batı dünyasının çeşitli kentlerinden gelen misafirlerine Osmanlı ve Müslüman olamı göstermeye çalışırdı, heyet mensuplarının çoğu, görüldüğü kadarıyla İstanbul’un Bizans geçmişinden daha fazla heyecan duyuyorlardı. Bunlardan biri olan J. Burbury, satır aralarında Osmanlı başkentini süsleyen camilerden bahsetmekle beraber bu camilerin Aya Sofya’yı taklit ederek yapıldıklarını yazmayı farz addediyor; daha ziyade, kentin Bizanslı mazisinden kalan kiliselerin ahvaliyle ilgilenmeyi tercih ediyordu⁹⁸. Sefaret kâtibi de aşağı yukarı aynı fikirdeydi: Aya Sofya, ihtişamlı pırılısıyla Osmanlı mübaşirinin ziyaret listesinde bulunan bütün diğer yapıları tartışmasız gölgede bırakıyordu⁹⁹. Tafferer ise, Sultanahmet Camii’ni neredeyse hiç fark etmemişe benziyordu. Bununla birlikte türbelere dair bir şeyler yazma ihtiyacı duymuştu; herhalde bunları Türk dinî inançlarını anlamaya giden bir yol olarak ele alıyordu. Tafferer için Aya Sofya hala bir kiliseydi; nasıl ki, Topkapı Sarayı hala Konstantinos’un sarayıysa. Keza şaşırtıcı biçimde Eminönü’ndeki Yeni Cami’yi uzun uzadıya övdüğü satırlarında Cizvit kâtibin başlıca iki motivasyona sahip olduğu görülüyor. Bir kere, bir idabethanenin ne maksatla bu denli çok kandil ve pencereyle aydınlatıldığı sorusuna yanıt arayan Tafferer, koyu bir Katolik olarak herhalde muntazam bir dinî yapının fazlasıyla aydınlık olmasını hoş görmüyordu. Bu soruyu yönelttiği cami hademesinin doyurucu bir cevap veremediğini söylemesi bundan kaynaklanıyor olabilir. İkincisi ise, ne hikmetse, Hristiyanlık geçmişinden bir iz taşımamasına rağmen ihtişamından etkilenip beğendiği caminin banisinin valide sultan olmasıdır. Tafferer’e göre, valide sultan, gizlice Hristiyan inancını devam ettirmekte ve bu konudaki şüpheleri dağıtmak için mümkün olduğunca heybetli bir ibadethane yaptırarak gözleri boyamak istemektedir¹⁰⁰.

Walter Leslie, anlaşılır bir şekilde, Habsburg sefaret heyetinin diplomasi dünyasının soğuk ve ağır teamüllerinden en fazla çeken üyesiydi. Heyetin diğer mensupları nispeten başlarına buyruk davranabildikleri halde Leslie, Osmanlı başkentinde, istediği zaman, gönlünce gezme fırsatına çoğu zaman sahip olamıyordu. Habsburg elçisine, 13 Eylül’de Süleyman Paşa

96 *Cevâhirü'l-Tevârih*, s. 288; Erzurumlu Osman Dede, vr. 34b; *Silahdâr Târîhi*, I, s. 392; *Târîh-i Râşid*, I, s. 109.

97 OeStA, KA, Alte Feldakten 166, 1665/13/Beilage, vr. 11b-12a.

98 Burbury, s. 191-204. 1587-89 arasında Habsburg elçisi Dr. Petz’in maiyetinde sefaret eczacılığı yapan Reinhold Lubenau da Aya Sofya’nın ihtişamını öve öve bitiremiyordu (*Reinhold Lubenau Seyahatnamesi. Osmanlı Ülkesinde, 1587-1589*, çev. Türkis Noyan, I, Kitap Yayınevi, İstanbul 2012, s. 183-188).

99 OeStA, KA, Alte Feldakten 166, 1665/13/Beilage, vr. 11b.

100 Özgür Kolçak, “Nezakette Kusur Etmeyen Barbarlar: Diplomasi ve Kültürel Yargılar Arasında Bir Cizvit Rahibin Osmanlı Gözlemleri (1665-1666)”, *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 30 (2016/2), s. 23-48.

(İstanbul kaymakamı) tarafından resmen davet edilene değin yabancı bir misafirin başkentte dolaşmasının alışılmış âdetlere uygun düşmeyeceği söylenmişti. Keza sefaretten sorumlu Osmanlı mübaşirleri, diyordu Leslie, Fazıl Ahmed Paşa tarafından Habsburg elçisinin insan içine çıktığı her anı şehir halkının dikkatini çekecek cinsten tantanalı gösterilere dönüştürme talimatı almış olduklarından elçinin İstanbul'daki günlerini kendine göre ayarlaması zordu. Leslie, ister istemez, şahsına tahsis edilen konakta uzun günler geçirmek zorunda kalmıştı¹⁰¹. Bu arada Habsburg elçisinin hayatından pek de memnun olduğu söylenemezdi; İstanbul'dan yolladığı mektubunda belki de ihtiyarlığının da verdiği hüznle yalnızlık hissi çekişmeye benzeyordu¹⁰². Görünen o ki, İstanbul'un sonbahar gecelerinde Habsburg elçisinin imdadına Bozcaada (Tenedos) şarapları yetişmişti. Osmanlı yönetimi, Habsburg elçisinin Bozcaada'dan parasını kendi cebinden ödemek şartıyla şarap getirtmesine müsaade etmiş; Fener-Balat dolaylarındaki konağa giden şarap fiçilerinin İstanbul'a sokulmasında bir sorun yaşanmaması için ilgili memurlara talimat yollamıştı¹⁰³.

Leslie'nin beklediği günler nihayet geliyordu. 10 Ekim'de İstanbul surlarının dışında otağını kuran IV. Mehmed, iki gün sonra, 12 Ekim'de Edirnekapı'dan payitahtına görkemli bir giriş yaptı. Habsburg elçisi, her iki günde de, sultanın kalabalık maiyetiyle gerçekleştirdiği yürüyüşleri seyretmek için oradaydı. 12 Ekim sabahı mübaşirler ve yeniçeriler refakatinde götürüldüğü bir eve yerleşen Leslie, padişahın kent surlarından Sarayburnu'ndaki sarayına değin ilerleyen merasim alayını buradan izledi¹⁰⁴. Yine de, Leslie açısından daha önemli olan, IV. Mehmed'in saraya dönmüş olması değil, bu vesileyle Osmanlı idarî mekanizmasının en tepesindeki ismin, Fazıl Ahmed Paşa'nın şehre gelmiş olmasıydı. Edirne'de bir kenara bırakılan meseleleri ele alma vakti yaklaşıyordu.

101 OeStA, KA, Alte Feldakten 166, 1665/13/2, vr. 2b-3a, Walter Leslie'den Raimondo Montecuccoli'ye mektup, 31 Ekim 1665, İstanbul.

102 OeStA, KA, Alte Feldakten 166, 1665/13/2, vr. 4b, Walter Leslie'den Raimondo Montecuccoli'ye mektup, 31 Ekim 1665, İstanbul. Benzer şekilde, Drensteinfurt asilzadesi Johann Theodor von der Reck, 17 Aralık 1665'te, öğlen vakti Viyana'dan gelen kuryenin ailesinden hiçbir şey taşımamasına epeyce içerlemişti (s. 222). Keza Habsburg sefaretiyle İstanbul'a gelen Steiermark asilzadesi Johann Josef von Herberstein, Osmanlı topraklarından babasına yolladığı mektuplarında geri dönmek için can attığını belirterek bir kez daha yolunun Osmanlı diyarına düşmemesi için dua edeceğini yazıyordu (Harald Happner, "Johann Josef von Herberstein und die kaiserliche Grossbotschaft nach Konstantinopel 1665/66", *Österreichische Osthefte*, 20 (1978), s. 116-123). Üstlendikleri diplomatik misyon gereği İstanbul'da uzun süre geçirmek zorunda kalan Habsburg elçilerinin çektiği yalnızlık ve memleket özlemine dair başka örnekler için bkz. Teply, *Kaiserliche Gesandtschaften*, s. 227-235.

103 BOA, MD, 95, 91/647, evâsıt-ı Rebiülevvel 1076/20-30 Eylül 1665.

104 OeStA, KA, Alte Feldakten 166, 1665/13/Beilage, vr. 12b. Abdurrahman Abdi Paşa, sefaret kâtibinin verdiği tarihi doğrular (*Vekâyi'-nâme*, s. 211). 1562'de I. Ferdinand'a yollanan Osmanlı elçisi İbrahim Bey'e Frankfurt am Main'da aynı günlerde vuku bulan imparatorluk seçimi ve taç kuşanma merasimi vesilesiyle oluşan geçit resmini izleyebileceği bir konut tahsis edilmesiyse karşılaştırmız (Harriet Rudolph, "Türkische Gesandtschaften ins Reich am Beginn der Neuzeit – Herrschaftsinszenierung, Fremdheitserfahrung und Erinnerungskultur. Die Gesandtschaft des Ibrahim Bey von 1562", *Das Osmanische Reich und die Habsburgermonarchie*, Akten des internationalen Kongresses des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung, Wien, 22.–25. September 2004, herausgegeben von M. Kurz, M. Scheutz, K. Vocelka, T. Winkelbauer, R. Oldenburg Verlag, Wien-München 2005, s. 311).

Walter Leslie, sadrazamla buluşmadan bir gün önce, 28 Ekim'de, Şeyhülislam Minkârizâde Yahya Efendi'nin konağına bir ziyaret düzenledi¹⁰⁵. Burada 1663 Ağustos'un da Cığerdelen'de (Párkány) Osmanlıların eline esir düşenlerin akıbetiyle ilgili bazı şeyler, özellikle de bazı seçkin esirlerin fidye miktarlarına dair konular ele alınmış olabilir¹⁰⁶.

Habsburg elçisi, nihayet 29 Ekim'de Osmanlı sadrazamının başkente dönmesini müteakip, Anadoluhisarı civarında bulunan Bahaî (eski Osmanlı şeyhülislamı, ö. 1654) yalısında, Osmanlı iktidarının üst düzey yetkilileriyle bir araya geldi. 16 Ağustos'ta Edirne'de görüşen isimler bir kez daha, bu sefer ilk buluşmada ertelenen meseleleri ele almak amacıyla toplanmışlardı. Bu görüşme, Walter Leslie'nin imparatora sunduğu elçilik faaliyetlerine dair raporda en tafsilatlı yeri işgal eder. Bunda şaşılacak bir taraf yoktur; İstanbul'un Asya kıyılarında gerçekleşen bu buluşmada, I. Leopold'ün istek ve talepleri maddeler halinde Osmanlı ricaline aktarılarak tartışılmıştı¹⁰⁷.

29 Ekim'deki müzakerelerde Habsburg elçisinin ilk önceliklerinden biri, 1663-64 çarpışmalarında Osmanlıların eline tutsak düşen zevatın özgürlüklerini temin etmektir. Bu konuda ancak kısmî bir başarı sağladığı söylenebilirdi. Osmanlı idaresi, tersane zindanında tutulan bazı esirlerin Leslie'yle beraber memleketlerine dönmelerine izin vermiş olsa da, Yedikule'de hapsedilmiş asilzadeleri uygun şartlar oluşana değin salıverme taraftarı değildi. Keza Walter Leslie'nin, Osmanlı-Habsburg hududunda ticarî akışı kolaylaştırma teklifi Osmanlılarca hevesle kabul edilmişti. Bundan böyle Habsburg hükümdarının tebaası ve Bremen, Danzig, Lübeck ve Hamburg gibi kuzey kentlerinin sakinleri, Habsburg sancağı altında Osmanlı diyarıyla serbestçe alışveriş yapabileceklerdi.

Ne var ki, Habsburg elçisi, bu iki madde dışında öne sürdüğü hiçbir konuda Osmanlı idaresinden istediğini alamadı. Sözgelimi, Leslie, açık yüreklilikle itiraf ettiği gibi, Osmanlı ülkesindeki Katoliklerin ibadet özgürlükleri ve imtiyazlarını dile getirdiğinde, cari uygulamalar ve mutad imtiyazlar dışında hiçbir şey elde edememiş; Osmanlı idarecilerinden yeni kilise inşasına izin verilmesine dair bir müsaade almaya muvaffak olamamıştı. Habsburg sarayının başını fena ağrıtan Uyvar sınırının yeniden düzenlenmesini ortaya attığında ise, Fazıl Ahmed Paşa'nın uzlaşmaz tutumuna çarptı. Bu hususta Osmanlı başkentinde atılacak tek adım bile yoktu. Budin valisi, Uyvar eyaletindeki tahrir işlemlerini bizzat tayin edeceği bir hudut komisyonu aracılığıyla yürütecekti. Daha beteri, Erdel'in Osmanlı başkentine

105 OeStA, KA, Alte Feldakten 166, 1665/13/Beilage, vr. 13b.

106 W. Leslie ve elçilik heyetinin Cizvit mensuplarının İstanbul'daki Alman ve Macar esirleri kurtarma girişimleri hakkında bkz. Özgür Kolçak, "János Ferdinand Auer and His Imprisonment in the Seven Towers (1663-1674): A Prisoner of Diplomacy", *Şerefe. Studies in Honour of Prof. Géza Dávid on His Seventieth Birthday*, ed. Pál Fodor - Nándor E. Kovács - Benedek Péri, Research Centre for the Humanities, Hungarian Academy of Sciences, Budapest 2019, s. 419-436.

107 29 Ekim'deki görüşmeye dair Osmanlı kaynaklarına yansıyan sınırlı malumat için bkz. *Cevâhîrî 't-Tevârîh*, s. 288; *Silahdâr Târîhi*, I, s. 392; *Târîh-i Râşid*, I, s. 109.

tâbiyetini hafifletmek adına söylediği hiçbir söz nazar-ı itibara alınmamıştı. Üstelik Erdel hâkimi Apafi Mihály'nin İstanbul'a yolladığı elçiye tavassut eden Habsburg elçisi, Köprülü Mehmed Paşa zamanında artırılan haraç miktarını düşürmeye uğraştığı halde, bu konuda da ikna edici olamamıştı¹⁰⁸.

Osmanlı-Avusturya diplomatik münasebetlerini konu alan literatürde, Leslie'nin İstanbul'a 1664'te akdedilen Vasvar antlaşmasının tasdikli nüshasını getirdiği ve burada IV. Mehmed adına tertip edilmiş tasdiknameyi aldığı bilgisi yer alsada, bu doğru değildir. Antlaşmanın tasdikli nüshaları, çok daha önce, 1664 Eylül'ü sonlarında Uyvar'da mübadele edilmişti. Leslie, ertesi sene vuku bulan ziyaretinde I. Leopold'ün Ratifikation'unu Osmanlı sarayına sunmakla görevlendirilmemişti¹⁰⁹.

Walter Leslie, 30 Ekim'de Valide Hatice Turhan Sultan'ın Eminönü'nde yaptırdığı caminin açılışına katıldı. Habsburg elçisi, bu defaki törenin onur konuklarından biri değildi; Osmanlı yetkililerinin kendisi için tahsis ettiği bir konaktan IV. Mehmed'in geçişini ve caminin hizmete açılış vesilesiyle tertip edilen merasimi izlemekle yetindi¹¹⁰. 7 Kasım'da Osmanlı sadrazamı adına Leslie'yi ziyaret eden Panayot Efendi, IV. Mehmed'in üç gün sonra sarayda kabul edeceği Habsburg elçisine memleketine geri dönüş izni vereceğini bildirdi¹¹¹.

Sefaret kâtibi, 10 Kasım'daki kabul merasimine dair heyecanını büyük ölçüde yitirmiş görünüyordu. Leslie'nin son kez Osmanlı sultanının huzuruna çıktığı gün, neredeyse Edirne'deki ilk merasimin tekrarından ibaretti. Elçi ziyareti, yine kapıkulu ocaklarına maaş dağıtılan bir ulufe divanına denk getirilmişti. Edirne sarayında Viyana'dan getirilen hediyelerin teslim edildiği anlar bir kenara bırakılırsa, birlikte yenen yemek ve bunu takiben heyetin az sayıda seçilmiş üyesinin IV. Mehmed'in bulunduğu arz odasına alınması sefaret kâtibinin dört ay önceden hatırladıklarının bir benzeriydi. Doğrusunu söylemek gerekirse, sefaret kâtibi, merasimler arasındaki muazzam benzerliği, Osmanlı saray teşrifatı ve diplomatik âdetlerinin yerleşik doğasına atfediyor ve resmî törenlerin icrasında sergilenen düzenlilikten şikâyetçi görünmüyordu. 10 Kasım'daki saray ziyaretinin en kayda değer yanlarından biri, 1649'dan beri Osmanlı hükümeti nezdinde Habsburg daimî elçiliğini yürüten Simon Reniger'in yerine

108 "Hauptrelation des Grafen Leslie", s. 157-162.

109 Konunun kapsamlı bir tartışması için bkz. Özgür Kolçak, "XVII. Yüzyıl Osmanlı-Habsburg Diploması Tarihine Bir Katkı: 1664 Vasvar Antlaşması'nın Tasdik Sürecine Dair Yeni Bulgular", *Dîvân Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 22/43 (2017/2), s. 25-88.

110 OeStA, KA, Alte Feldakten 166, 1665/13/Beilage, vr. 13b-14a. Lucienne Thys-Şenocak, Hatice Turhan Sultan'ın Osmanlı siyasi ve kültürel hayatında oynadığı role dair kaleme aldığı kitabında Yeni Cami'nin açılış tarihini 31 Ekim 1665 olarak verir (*Ottoman Women Builders: The Architectural Patronage of Hadice Turhan Sultan*, Ashgate, Aldershot 2006, s. 202). Ne var ki, L. Thys-Şenocak'ın bu bilgiyi verirken atıfta bulunduğu Osmanlı kaynaklarına müracaat edildiğinde de, sefaret kâtibinin günlük notlarında yazıldığı gibi, doğru tarihin 30 Ekim olması icap eder.

111 OeStA, KA, Alte Feldakten 166, 1665/13/Beilage, vr. 15a.

teklif edilen Johann Giambattista Casanova'nın itimatnamesinin IV. Mehmed'e sunulmuş olmasıydı¹¹².

Ne var ki, Tafferner'e bakılırsa, arz odasında yaşanan tatsız bir kazadan bahsetmeden geçmek olmazdı. Buna göre, İstanbul'daki vazifesini yeni gelen meslektaşına bırakmak üzere olan Simon Reniger, dikkatsizliğinden veya rahatsızlığı nedeniyle ayakta duracak takati kaybettiğinden, huzura alınanları iki taraftan koltuk altlarından tutan (bagalgîr) çavuşların, kendisini IV. Mehmed'in karşısında daha derin bükülmeye icbar için koltukaltlarından aşağı doğru çektiklerinde yere düşerek alını sertçe zemine çarpmıştı. Tafferner'in yazdıklarını ciddiye almak gerekir; çünkü 10 Kasım'da gerçekleştirilen merasime dair verdiği diğer ayrıntılar sefaret kâtibinin yazdıklarıyla uyum içindedir. Cizvit rahip, ortaya çıkan nahoş manzarayı Osmanlı makamlarının Habsburg heyetine reva gördükleri kötü bir muamele olarak ele almaktansa (Leslie, çeşitli vesilelerle Osmanlı büyükelçisi Kara Mehmed Paşa'nın Viyana'dan yolladığı şikâyet yüklü mektupların İstanbul'daki konumunu zora soktuğunu dile getirmişti¹¹³) bu sakarlığa sebep olanların cezalandırılacağını tahmin ettiğini söyleyerek teselli arıyordu. Tafferner, heyet üyelerinden birini küçük düşürmek için tertip edilen bir mizansene inanmadığını belli etse de, arz odasına giren elçilik mensuplarının hepsi anlaşılın aynı fikirde değildi. Rycaut'nun teyit ettiği üzere, olup bitene şahit olan huysuz ve hırçın biri, bu kez herhalde kasten doğru düzgün selam vermekten imtina edince koluna yapışmış çavuşlar tarafından sertçe yere çekilmişti¹¹⁴. 1649'dan bu yana on altı senedir İstanbul'da mukim elçilik hizmeti gören Simon Reniger, 1665 sonu itibarıyla hakikaten de yaşını epeyce almış olmalıydı. Görevden affını istirham ettiği mektuplarından birinde, artık bedenlen zayıf düştüğünü, bu vazife için yetersiz kaldığını bir bahane/gerekçe olarak öne sürüyordu¹¹⁵.

Hikâyenin kaynağı P. Tafferner'di; sefaret kâtibi, pek anlaşılır sebeplerle kafasını yere çarpan bir sefaret üyesinin yaşadıklarını resmî tutanaklara geçmemişti. Bununla birlikte

112 OeStA, KA, Alte Feldakten 166, 1665/13/Beilage, vr. 15a-b. Ayrıca bkz. *Vekâyi'-nâme*, s. 215. S. Reniger hakkında yakın tarihli bir çalışma için bkz. Zsuzsanna Cziráki, "Zur Person und Erwähnung des kaiserlichen Residenten in Konstantinopel, Simon Reniger von Renningen (1649-1666)", *Wiener Archivforschungen: Festschrift für den ungarischen Archivdelegierten in Wien, István Fazekas*, hsg. von Z. Cziráki - A. Fundárková - O. Manhercz - Z. Peres - M. Vajnági, Wien 2014, s. 157-164.

113 OeStA, KA, Alte Feldakten 166, 1665/13/2, Walter Leslie'den Raimondo Montecuccoli'ye mektup, 31 Ekim 1665, İstanbul, vr. 2b ve 4a'da iki farklı yerde ve "Hauptrelation des Grafen Leslie", s. 157-158.

114 Tafferner, s. 180-181. P. Rycaut'nun anlatımında yaşlı hayli geçkin ve gut hastalığından mustarip bir ihtiyar olan S. Reniger, belini büküp etek öpebilme esnekliğini yitirmişti. Gelgelelim, merhamet göstermeyen kapıcıbaşı, kollarına girdiği ihtiyarı öylesine sert biçimde yere ittirmişti ki, eski mukim elçi kafasını yere çarpmıştı (*The History of the Turkish Empire*, s. 168). Bu arada kayda değer bir ayrıntı, P. Tafferner'in eserinin 1700 tarihli baskısında hikâyedeki kahramanların isimlerinin metinden çıkarılmış olmasıdır (Paul Tafferner, *Curiose und Eigentliche Beschreibung von Ihro Röm. Käys. Maj. an den Türkischen Hoff abgeschickten Groß=Botschaffters / Herrn Graffens Wolfgang von Oettingen Soleñer Abreise von Wien ... Wegen Gleichheit des Inhalts beigefügt die letztere solenne Kayserl. Botschaft an die Ottomannische Pforte Des Herrn Graf Walther von Leslie, Im Jahr 1665. est in Lateinischer Sprach geschrieben*, Leipzig 1700, s. 226-227).

115 OeStA, HHStA, Türkei I/138, Konv. 1, vr. 4a ve 5a, iki nüsha.

Leslie'nin Osmanlı elçiliğine dair anlatılar, Viyana'dan Habsburg hanesine karşı seslerin daha gür çıktığı Frankfurt'a doğru kaydıkça aynı olayın aktarımında ufak ama ima yüklü üslup farklılıkları doğmuş görünüyor. *Theatrum Europaeum*'un 1665 senesi havadislerini derleyen cildinde, Tafferner'in anlatım çizgisi takip edilmekle birlikte, yaşananların sorumlularının cezalandırılacağı bir kaza olması gerektiği temennisi anlatıdan çıkarıldığı gibi, heyet mensubunun yere düştüğü an ortaya çıkan görüntü Tafferner'in ifade ettiğinden çok daha utanç verici resmedilir. Buna göre, odada bulunan Osmanlı erkânı, yabancı bir heyet mensubunu, arza kabul merasiminin ağırbaşlı ciddiyetine tamamen ters biçimde yerde gördüklerinden istem dışı olarak alınlarını ovalayıp gözlerini başka yöne çevirmişlerdi¹¹⁶.

Dönüş Yolculuğu: İaşe ve Refakat

10 Kasım'da IV. Mehmed'den ülkesine dönüş müsaadesi alan Walter Leslie, Osmanlı siyasî mekanizmasının önde gelen isimleriyle vedalaşmak üzere görüşmeleri beklemeye koyuldu. İlk davet, yolladığı bir ağa vasıtasıyla Leslie'yi kendi bahçesinde ağırlamak istediğini bildiren Fazıl Ahmed Paşa'dan geldi. J. Burbury, 18 Kasım'da gerçekleşen ziyarete Reniger'in Leslie'ye eşlik ettiğini yazsa da¹¹⁷, sefaret kâtibine göre, o gün sadrazamın bahçesinde bir araya gelenler Habsburg elçisi ve Osmanlı veziriazamı dışında Şeyhülislam Minkârizâde Yahya Efendi, Hünkâr vaizi (*Hofprediger*; iki hafta önce resmî açılış yapılan Yeni Cami'nin de vaizi olmuştu) Vanî Mehmed Efendi ve Reisülküttap Acemzâde Hüseyin Efendi'den ibaretti¹¹⁸. Böylece Osmanlı "hükümetinin rükünlerini" oluşturan isimler, Edirne'deki ilk buluşmayla birlikte üçüncü ve son kez toplanmış oluyorlardı. Bu toplantıda neler konuşulduğuna dair bilgimiz yok; fakat sözün dönüp dolaşıp 29 Ekim'deki meselelere gelmiş olması muhtemeldir.

Walter Leslie ve heyetinin batı topraklarına doğru yola çıkmaları 1665 Aralık sonlarını bulacaktı. Bu arada bir yandan diplomatik çabalar sonunda tersane zindanından çıkarılan esirlerin durumuyla ilgilenilirken, öte yandan heyetin geri dönüş yolunda ihtiyaç duyacağı araba ve mühimmatın Osmanlı makamları tarafından hazır edilmesi bekleniyordu. 7 Aralık'ta Habsburg elçisi ve Fazıl Ahmed Paşa son kez bir araya geldi. Bu, başka devlet adamlarına

116 Martin Meyer, *Theatrum Europaeum oder außföhrliche und warhafftige Beschreibung aller und jeder denkwürdiger Geschichten ...*, IX, Franckfurt am Mäyn, in Verlegung Matth. Merian, 1672, s. 1535. Tabii ki, Osmanlı sultanının huzuruna çıkan yabancı elçilik mensuplarının iki koluna girilerek verdirilen selamın batılı diplomatlar nazarında eskiden beri sıkıntı yarattığını unutmamak gerekir. Salomon Schweigger, 1578 yılı için aşağı yukarı aynı betimlemeyi yapar: "... deren zween ergriffen einen aus den beyden Legaten zuvörderst an den Wammesermeln/ und griffen unter die Ermel/ fürtens also für den Sultan hinein/ und stiessen sie alßdann vor dem Sultan ganz ungestümmiglich und unfreundlich zu boden auff die Knie ..." (*Ein Newe Reyssbeschreibung auss Teutschland nach Constantinopel und Jerusalem*, gedruckt und verlegt zu Nürnberg durch Johann Lantzenberger, 1608, s. 55) S. Schweigger'in, bu uygulamanın kökenlerine dair bir de yorumu vardır (s. 59).

117 Burbury, s. 206.

118 OeStA, KA, Alte Feldakten 166, 1665/13/Beilage, vr. 15b.

yer verilmeyen, hanedanlar veya devletlerarası meselelerin gündemi belirlemediği bir veda ziyaretiydi. Sefaret kâtibi, Osmanlı veziriazamına giden Leslie'nin beraberinde ilerleyen muhafız alayı ve hizmetkârların İstanbul içinde silahlarını çıkarmadan dolaşabilmesini büyük bir iftihar vesilesi olarak öne çıkarıyordu. Fazıl Ahmed Paşa, 7 Aralık'taki ziyarette Habsburg elçisine üç mektup teslim etti. Mektuplardan ilki, Osmanlı sultanı IV. Mehmed tarafından Habsburg hükümdarı I. Leopold'e gönderiliyordu. Fazıl Ahmed Paşa imzalı iki mektup daha vardı; I. Leopold ve *Hofkriegsratpräsident* Annibale Gonzaga'ya hitaben yazılmışlardı¹¹⁹.

Walter Leslie, Osmanlı başkentindeki son ziyaretini, 11 Aralık'ta, imparatorluğun malî işlerinden sorumlu Başdefterdar Ahmed Paşa'ya yaptı. Nezaket ve vedalaşma ziyaretlerinin sonucusunun defterdarla gerçekleşmesi, Viyana'ya kadar uzun bir yolculuğa çıkmaya hazırlanan Habsburg heyetinin seyahat masraflarıyla ilgili son ayrıntıların gözden geçirilmesine yararıydı¹²⁰. Bu vesileyle tutulan Osmanlı kayıtları, Habsburg sefaretinin dönüş yolunda harcadığı miktarı kısmen hesaplayabilmemize imkân tanıyor. Buna göre, W. Leslie'nin İstanbul'dan Filibe'ye kat ettiği menziller boyunca heyete tahsis edilen yüz adet manda arabası 100.000 akçeye mal olmuştu¹²¹. Elçinin, Osmanlı maliyesine göre, dönüş seyahatinde de günlük kırk beş kile arpa, iki sığır, üç koyun, beş araba odun ve üç araba otluk istihkakı vardı¹²². Elçiye ayrıca Budin'e kadarki yolunda harcamak üzere 6.000 kuruşluk (600.000 akçe) nakit verilmişti¹²³.

En nihayetinde, memlekete dönüş vakti gelip çatmıştı. 21 Aralık'ta İstanbul'dan hareket eden kitle, Tafferner ve Burbury'nin bariz bir hoşnutlukla kaydettikleri üzere, Mayıs sonlarında yola koyulduktan bu yana uzun ve çileli yolculuklar boyunca üyelerinin hatırı sayılır bir kısmını hastalıklara kurban vermiş olmasına rağmen tersaneden kurtarılan esirlerin katılımıyla eskisinden daha kalabalık hale gelmişti¹²⁴.

Osmanlı ülkesinde kış bastırıyordu. Edirne'ye gitmeye çalışan heyet üyeleri, yolculuğu tahammülü zor bir çileye dönüştüren ağır yağmur altında ilerliyorlardı. Batak ve çamurdan yorulan atları dinlendirmek ve geride kalan ağırlıkları beklemek için yürüyüşü ağırdan almak gerekmişti¹²⁵. Nihayet 1666'nın ilk günü Edirne'ye ulaşıldığında, Osmanlı mübaşirlerinin de

119 OeStA, KA, Alte Feldakten 166, 1665/13/Beilage, vr. 17a; Burbury, s. 207.

120 OeStA, KA, Alte Feldakten 166, 1665/13/Beilage, vr. 17a-b; von der Reck, s. 220-221. J. Burbury (s. 208) ve Johann Theodor von der Reck (s. 220), Habsburg elçisinin Ahmed Paşa'yla görüşmesini 10 Aralık'a tarihlerler.

121 BOA, MAD, 4625, s. 79, 20 Cemaziyelevvel 1076/28 Kasım 1665.

122 BOA, MAD, 4625, s. 79, 27 Cemaziyelevvel 1076/5 Aralık 1665.

123 BOA, MAD, 4625, s. 86, 13 Cemaziyelahir 1076/21 Aralık 1665.

124 Tafferner, s. 226-227; Burbury, s. 208-209. Örneğin, Habsburg sefareti heyetinden iki asilzade, sağlık sorunları nedeniyle dönüş yolculuğunu kara yolu yerine bir İngiliz gemisi vasıtasıyla yapmak üzere izin almışlardı. *4 Numaralı Atık Şikâyet Defteri 1665-1670 (H. 1075-1081) Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi*, haz. Yasemin Tataroğlu, Marmara Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015, s. 430 (83/353), evâhir-i Rebiülahir 1076/30 Ekim-8 Kasım 1665.

125 OeStA, KA, Alte Feldakten 166, 1665/13/Beilage, vr. 17b.

tavsiyesiyle, şehirde beş gün dinlenip güç toplamanın daha münasip olacağı düşünüldü¹²⁶. W. Leslie'nin Osmanlı sultanı ve devlet ricaliyle görüşmeler yapmak üzere Rumeli'yi kat ettiği ve Edirne ve İstanbul'da geçirdiği vakitlerde nispeten günlük notlar tutan sefaret kâtibi bir süredir eski titizliğinden uzaktı. Edirne'den sonra Habsburg heyetinin uğradığı menziller, en son Ösek'e (Eszék) kadar, aradaki birçok dinlenme yeri sadece ismen zikredilmiş halde, o da her zamankinden çok daha az teferruatlı şekilde kaydedilmişti. Buna göre Leslie, 14 Ocak'ta Filibe, 20 Ocak'ta Sofya, 28 Ocak'ta Niş¹²⁷, 6 Şubat'ta Belgrad, 16 Şubat'ta Mitrovica ve 20 Şubat'ta Ösek'e vasil oldu¹²⁸.

Yine de, Leslie'nin Komaran'da (Komárom) Kara Mehmed Paşa'yla teati edilerek elçilik görevini bitireceği ana kadar olup bitenleri, Habsburg heyetinin diğer kalem ehli mensuplarının ve bizzat Leslie'nin yazdıklarından takip edebilmek mümkün görünmektedir. Leslie ve heyeti, 2 Mart'ta sefaret yolculuklarının gerçek anlamda son durağı sayılabilecek olan Budin'e giriş yaptı. Çoğunluğunu yayaların oluşturduğu yaklaşık 2.000 kişilik bir kitle, heyeti istikbal etmek üzere Budin düzlüklerine çıkmıştı. Leslie, Osmanlı başkentine ilerlediği günlerde yaşadığının aksine, bu kez Budin'de, Gürcü Mehmed Paşa'nın ölümünün ardından beylerbeyiliğe getirilen Kasım Paşa'nın misafirperverliğinde iki güzel hafta geçirecekti. Kasım Paşa, Leslie'yi kendi konağında ağırlamış; nezaket çerçevesinde yürüyen karşılıklı ilişkilerin de yardımıyla Budin zindanından altmış Alman ve Macar esir kurtarılabilmişti. Edirne'de olduğu gibi, Habsburg heyeti şerefine bir cirit gösterisi bile tertip edilmişti¹²⁹.

Budin, Osmanlı-Habsburg diplomatik ilişkilerinin düzenlenmesi bakımından önemli bir yerdi. Bu bağlamda Leslie'nin Budin'de biraz oyalanması olağan karşılanabilirdi. Osmanlı ve Habsburg makamları, diplomatik misyonlarını ifa ettikten sonra dönen elçilerin Komaran yakınlarındaki sınır noktasında değişimini sağlayabilmek ve sınırın karşı yakasına teslim edilen elçilik heyetlerinin yollarına devam edebilmeleri için gereken işlemlerin üstesinden gelmeye çalışıyorlardı. Şubat ortalarında, bir Budin ağasının Yanık'a (Győr) gönderilerek Osmanlı elçisi Kara Mehmed Paşa'ya refakat etmesi kararlaştırılmıştı¹³⁰. Buna mukabil Leslie, Mart başında Budin'e geldiğinde ağabeyinin oğlu Jacob von Leslie'nin de aralarında bulunduğu bir grupla karşılaştı. Budin valisi Kasım Paşa'yla yapılan görüşmeye de katılan yeni misafilerin nihaî elçilik işlemlerine aracı olarak Leslie'ye Osmanlı büyükelçisiyle

126 Tafferner, s. 232-233.

127 Elçilik heyetinin maddî ihtiyaçlarını karşılamakla görevli kapıcıbaşının Niş'te halktan fazladan topladığı meblağ şikâyet konusu olmuştu. *4 Numaralı Atık Şikâyet Defteri*, s. 563-564 (162/640), evâil-i Ramazan 1076/7-16 Mart 1666.

128 OeStA, KA, Alte Feldakten 166, 1665/13/Beilage, vr. 19a-20a. Dr. Johann Metzger, İstanbul'dan hasta halde çıktığı geri dönüş yolculuğunda aşırı soğuklara dayanamamaya Niş civarında vefat etti (Tafferner, s. 238-239; von der Reck, s. 230-231).

129 Tafferner, s. 250-260; Burbury, s. 213-214.

130 OeStA, KA, Alte Feldakten 166, 1666/2/1, Annibale Gonzaga'dan Raimondo Montecuccoli'ye, 13 Şubat 1666, Viyana.

sınırdaki son karşılaşmalarında refakat etmeleri öngörülmüştü¹³¹. Ne var ki, Kara Mehmed Paşa'nın buluşma menziline ne zaman geleceği belirsizdi. Osmanlı elçisi, Viyana'daki ikameti süresince de birçok şeyden şikâyetçi olmuştu; görünen o ki, şimdi de şahsına ve beraberinde götürdüğü heyete imparatorluk hazinesinden yapılan ödemenin eksik olduğunu ileri sürerek Komaran'a doğru yola çıkmayı geciktiriyordu.

Jacob von Leslie'yle beraber Budin'e gelen Kont (*Graf*) Trauttmansdorff ve Kont Pállfy, Kara Mehmed Paşa'dan haber alınmaması üzerine umudu yitirerek geri dönme kararı aldılar. Johann Theodor von der Reck, hakikaten de, aylardır Osmanlı illerinde gezinen sefaret mensuplarının biraz daha dişlerini sıkmakta zorlanmayacaklarını söylüyordu; ne var ki, heyeti karşılamak üzere Viyana'dan gelen ekâbir takımı sıkıntıya tahammül edebilecek gibi görünmüyordu¹³². Kasım Paşa, bu maksatla asilzadelere dokuz araba bile tahsis etmişti ki, son anda gelen bir Osmanlı ulağı elçi değişiminin 17 veya 18 Mart'ta tahakkuk edebileceğini söyleyince eşyalarla yüklenmiş arabalar boşaltıldı. Gelgelelim Leslie, elçi teatisinin dile getirilen tarihlerde olabileceğine pek ihtimal vermiyordu. Bu anlamda Habsburg elçisinin Budin'deki varlığı biraz sıkıntılı geçmişe benziyor; çünkü Budin'e kendisini karşılamaya gelen asilzadelerin bir kez daha fikir değiştirip mülklerine dönme isteği belirtmeleri durumunda bu son talebin Osmanlı makamları nezdinde pek hoş karşılanmayacağından çekiniyordu. Bu arada Yanık'taki kayınbiraderiyle mektuplaşan Leslie, kesin bir tarih elde edilememesinden ötürü doğan ikmal ve nakliye karmaşasını çözmeye çalışıyordu. Hepsi birden aynı anda sınır noktasında olamasa bile, R. Montecuccoli tarafından bir araya getirilen rehberler yüz araba eşliğinde Habsburg heyetini alıp Yanık'a taşmaktan sorumlu olacaklardı. Nihayet Budin valisinden gelen bir haberci, Leslie'nin 14 Mart'ta şehri terk edebileceğini, ertesi gün Estergon'da dinlenilip Kara Mehmed Paşa'nın zamanında buluşma noktasına gelmesi durumunda 17 Mart'ta elçi değişiminin gerçekleşebileceğini bildirdi. Leslie, Budin'de neler olup bittiğinden haberdar olması amacıyla yeğeni Jacob von Leslie'yi posta hizmetiyle R. Montecuccoli'ye gönderdi¹³³.

Budin'den ayrılış, öngörüldüğü üzere, 14 Mart'ta gerçekleşti. Ne var ki, Leslie, Estergon'da üç gün, planlanandan daha uzun bir süre kalmak zorundaydı. Habsburg elçisi kaygılarında haklı çıkmıştı; elçi değişimini hemen gerçekleştirmek mümkün değildi. Hikâyenin başında Belgrad ve Budin'de vakit geçirerek oyalanmak mecburiyetinde kalan Kara Mehmed Paşa olmuştu. Bu kez roller tersine dönmüş görünüyordu; ama en azından Habsburg sefaret heyetine ilişkin bilgi veren kaynaklar, Kara Mehmed Paşa'nın gecikmesinin sebebinin diplomatik bir misillemeden ziyade başka yerlerde arıyorlardı. Dahası, Leslie, 20 Mart'ta, Osmanlı ve Habsburg elçilerinin resmen iade edilecekleri sınır menziline gelmiş

131 Von der Reck, s. 239-240.

132 *A.e.*, s. 242.

133 OeStA, KA, Alte Feldakten 166, 1666/3/2, Walter Leslie'den Raimondo Montecuccoli'ye, 12 Mart 1666, Budin.

olmasına rağmen Kara Mehmed Paşa yine ortalıkta görünmüyordu. O gün yaşadıklarını bir nebze duygusal öfkeyle anlatan Tafferner, açık düzlükte bekleyen Habsburg kafilesini iliklere işleyen sert ve soğuk bir rüzgârın pençesinde tarif ediyordu. Bu arada sefaret hizmetinden ötürü hissesine düşen parayı alamadığını söyleyen Osmanlı elçisi, Komaran'dan ayrılmaya bir türlü yanaşmıyordu. İngiliz kâtip Burbury, Cizvit yoldaşı gibi (herhalde Leslie de aşağı yukarı aynı şekilde düşünüyordu), Kara Mehmed Paşa'nın bu davranışını yakışsız ve açgözlü buluyor; bunun gibi huysuzlukların bizatihi Osmanlı sultanının itibarını zedelemekten başka bir işe yaramadığını düşünüyordu. Kara Mehmed Paşa'yı beklemekten vazgeçen Leslie, olan biteni anlatıp Osmanlı elçisini resmen şikâyet etmek için Budin'e dönmeye karar vermesine rağmen elçilik işlemlerinin yürütülmesinden sorumlu Osmanlı görevlilerinin araya girmesiyle yatıştırıldı¹³⁴. Dahası, elçi teatisinden sorumlu Estergon beyi, buluşma mahalline gelmesine rağmen tekneden inmekte nazlanan Kara Mehmed Paşa'ya yolladığı adamıyla hafif yollu tehdit ederek, biraz daha oyalanması halinde gemiden zorla indirileceğini söylemişti¹³⁵.

Sonuç Niyetine: Walter Leslie Elçiliğinin Niteliği

En nihayetinde, 20 Mart'ta akşama doğru Leslie ve Kara Mehmed Paşa arasında vuku bulan ikinci elçi mübadelesi, gün boyunca yaşanan onca tatsızlığa rağmen büyük bir nezaket ve saygı havasında gerçekleşti. Belki de ölçülü davranışlar ve usturuplu hareketler esasen zevahiri kurtarmaya yönelikti; başka bir deyişle, uzun süre açık arazide bekletilen Leslie'nin öfkesi yüzünden son elçi değişimi ilki kadar dostane geçmemişti¹³⁶. Ama yine de, Tafferner'in sözleriyle, nasıl ki İmparator ve Sultan birbirlerine artık dostane gözlerle bakıyorlarsa, onları temsil eden elçileri de, son merasim anında öyle sevecen bir bakış takınmışlardı¹³⁷. Bu, erken modern diplomatik teamüller açısından hanedan ve devlet iktidarını temsil edenlerin kişisel anlaşmazlık ve kavgaları yeri geldiğinde nasıl da bir kenara koyabildiklerinin güzel bir örneğiydi. Dünya diplomasi tarihi açısından kat edilecek daha çok yol olduğu doğru olabilir; ama yine de, 17. yüzyılın ortasında Leslie sefaretinden öğrenilenler, Osmanlı-Habsburg diplomatik temaslarında önceki yüzyıllara kıyasla belirgin bir rafineleşme yaşandığını gösteriyordu. Tafferner'in metni üzerine çalışmalar yapan Steiner, mutaassıp bir Cizvit olan Leslie'nin Osmanlı kültürüne hiç de yakınlık hissetmediğine dikkat çekerek, yine de, Habsburg elçisinin şahsi kanaatlerinin diplomatik arenada Osmanlı teamül ve kaidelerine uymakta bir engel oluşturmadığına vurguda bulunurken haklıdır¹³⁸. Leslie, 16. yüzyıldaki emsallerinin hayalini bile kuramayacağı denli kalabalık bir maiyetle Osmanlı ülkesine gelmiş; refakatindeki asilzade ve hizmetkârlarla beraber on aya yakın bir zaman yabancı topraklarda bulunmasına rağmen birkaç ufak tefek aksilik dışında büyük bir

134 Tafferner, s. 269-272; Burbury, s. 217-221.

135 Von der Reck, s. 244.

136 Von der Reck, s. 244.

137 Tafferner, s. 272.

138 Steiner, "Zwischen Religiösen Vorbehalten und dem Pflichtgefühl", s. 276-303.

badire atlatmamıştı. Kaldı ki, Leslie'nin Osmanlı diyarından yolladığı resmî ve yarı resmî mektuplarında Osmanlı makamlarının şahsına yönelik sergilediği davranışlardan epeyce memnun olduğu açıkça dile getiriliyordu. Sefaret kâtibi, heyet başkanı veya üyelerine yönelik can sıkıcı bir muamele kaydetmediği gibi, elçilik heyetinin diğer kalemşorları Tafferner ve Burbury de, 10 Kasım'da IV. Mehmed'in huzuruna çıkıldığında yaşanan "kaza" dışında heyetin itibarına yönelik bir tasallut algılamamışlardı. Şayet sonradan gördükleriyle ciddi bir fikir değişikliğine gitmediyse, Johann Theodor von der Reck, sefaret yolculuğunun ilk günlerinde Osmanlı topraklarında gördüğü saygı ve yakın ilgiyi sözcüklerle anlatamayacağına hükmetmişti¹³⁹. Hatta Tafferner'in geri dönüş yolculuğunda Estergon yakınlarında gördüğü (1663 Ağustos'unda Ciğerdelen muharebesinden kalma) kesik başlar ve cansız bedenlerden bahsederken eseri boyunca çeşitli vesilelerle övgüye boğduğu Fazıl Ahmed Paşa'nın adını bir anda unutup o tarihteki katliamın *Der Kriegsoberste* (ordu serdari) tarafından yapıldığını yazması, herhalde elçilik günlerinin hoş hatıralarına toz kondurmamak içindi¹⁴⁰.

Dahası, sefaretin amaçları bakımından ele alındığında, Habsburg elçisinin, kendi adına düzenlenen ziyafet ve gösterilerde gördüğü saygı ve ihtimam Osmanlı merkezî iktidarından elde edebildikleriyle büyük bir tezat teşkil ediyordu. Ne denli taltif edilmiş olursa olsun, Leslie, Viyana'ya dönüş yolculuğuna çıktığında hükümdarına elleri neredeyse bomboş bir vaziyette gidiyordu. Başka bir deyişle, Osmanlı idarecileri, müzakereler esnasında hemen hiçbir mevzuda ödün vermedikleri halde, karşılıklı saygıyı esas alan incelikli teşrifat ve protokol usullerini sıkı sıkıya takip etmeyi ihmal etmemişlerdi. Bu durum, şayet 16. yüzyılda Osmanlı sarayına gelen elçilik heyetleri hakkındaki bildiklerimiz doğruysa, bu dönemde, tek taraflılık ve küçümseme kültüründen hazzeden diplomatik havanın yerini karşılıklı saygı ve hürmetin merkezi tuttuğu bir tekâmül basamağına işaret ediyor olmalıdır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışmaya için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

---

139 "Es ist nicht genugsam zu beschreiben, wie hofflich und courtois unß die Türken an allen Orten empfangen und wie willig sie sein, unß zu dienen" (s. 202). Aslına bakılırsa, Habsburg heyetinin dönüş yolunda Filibe'de 18 Ocak 1666'da Habsburg heyetindekiler için çalışan hizmetkârlarla bazı Türkler arasında kavga çıkmıştı; ama görünüşe bakılırsa, von der Reck, bunu heyetin itibarına yönelik bir saldırıdan ziyade kişisel bir tartışma olarak algılıyordu (s. 228-229).

140 Tafferner, s. 268.

Kaynakça/References

Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

İbnülemin-Hariciye, 408.

Bâb-ı Defteri, Baş Muhasebe Kalemi (D. BŞM), 209, 223.

Kamil Kepeci (KK), 1960.

Maliyeden Müdevver Defterler (MAD), 2873, 3240, 3279, 4625.

Mühimme Defteri (MD), 95.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi (TSMA)

Defter (d), 2352.

Evrak (e), 659/52.

Österreichische Staatsarchiv (OeStA)

Haus-, Hof- und Staatsarchiv (HHStA), Türkei I/138.

Kriegsarchiv (KA), Alte Feldakten 166.

Sächsische Landesbibliothek–Staats –und Universitätsbibliothek Dresden (SLUB)

Eb. 837.

Ana Kaynaklar

4 Numaralı Atık Şikâyet Defteri 1665-1670 (H. 1075-1081) Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi, haz. Yasemin Tataroğlu, Marmara Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015.

Abdurrahman Abdi Paşa, *Vekâyi'-nâme. Osmanlı Târîhi (1648-1682), Tahlil ve Metin Tenkidi*, haz. Fahri Ç. Derin, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2008.

Claes Râlamb, *İstanbul'a Bir Yolculuk, 1657-1658*, çev. Ayda Arel, Kitap Yayınevi, İstanbul 2008.

Evliya Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, 7. Kitap: Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 308 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu-Dizini, haz. Yücel Dağlı - Seyit Ali Kahraman - Robert Dankoff, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003.

Fındıklılı Mehmed Ağa, *Silahdâr Târîhi*, I-II, Devlet Matbaası, İstanbul 1928.

Franz Christoph Khevenhüller, *Annalium Ferdinandeorum Tom XII*, M.O. Weidmann, Leipzig 1726.

Hermann Czernin, *Zweite Gesandtschaftsreise des Grafen Hermann Czernin von Chudenic nach Constantinopel im Jahre 1644*, A. Landfrass Sohn, Neuhaus 1879.

Historical Records of the Family of Leslie from 1067 to 1868-9: Collected from Public Records and Authentic Private Sources, by Colonel Leslie - K. H. of Balquhain, III, Edmonston and Douglas, Edinburgh 1869.

Johann Constantin Feigius, *Wunderbahrer Adlers-Schwung oder Fernere Geschichts-Fortsetzung Ortellii Redivivi et Continuati*, Wien 1694.

- Johann Theodor von der Reck, "Eine Gesandtschaftsreise nach Konstantinopel 1665-66. Aufzeichnungen des Freiherrn Joh. Theod. v. Reck im Freiherrlich-Landsbergschen Archiv des Hauses (Dren-)Steinfurt", yay. Reinhard Lüdicke, *Zeitschrift für vaterländische Geschichte (Westfalen)*, 64/1 (1906), s. 191-247.
- John Burbury, *A Relation of a Journey of the Right Honourable My Lord Henry Howard ...*, London 1671.
- John Covell, *Early Voyages and Travels in the Levant: I. The Diary of Master Thomas Dallam, 1599-1600 II. Extracts from the Diaries of Dr. John Covell, 1670-1679*, ed. J. Theodore Bent, Burt Franklin Publishers, New York t.y.
- Martin Meyer, *Theatrum Europaeum oder außföhrliche und warhafftige Beschreibung aller und jeder denkwürdiger Geschichten ...*, IX, Franckfurt am Mäyn, in Verlegung Matth. Merian, 1672.
- Mauritio Nitri, *Ragguaglio dell'ultime guerre di Transilvania et Ungaria ...*, per Francesco Valuasense, Venetia 1666.
- Mehmed Necati, *Ez-Menâkıbât-ı Gazâ ve Cihâd (Tarih-i Sultan Mehmed Han (Bin) İbrahim Han)*, haz. Cengiz Ünlütaş, Ege Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1998.
- Mehmed Râşid, *Târîh-i Râşid*, 2. bs., İstanbul 1282/1865.
- Mustafa Zühdi, *Ravzatü'l-Gazâ*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY. 2488.
- Mühürdar Hasan Ağa'nın Cevâhirü't-Tevârih'i*, haz. Abubekir Siddık Yücel, Erciyes Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1996.
- Paul Rycaut, *The History of the Turkish Empire, from the Year 1623, to the Year 1677. Containing the Reigns of the Last Three Emperors, viz. Sultan Morat, or Amurat IV. Sultan İbrahim and Sultan Mahomet IV, his Son, The Thirteenth Emperor, now Reigning*, Printed by J.D. for Tho. Baffet, R. Clavell, J. Robinson, and A. Churchill, London MDCLXXXVII.
- Paul Tafferner, *Curiose und Eigentliche Beschreibung von Ihro Röm. Käys. Maj. an den Türkischen Hoff abgeschickten Groß=Botschaffters / Herrn Graffens Wolfgang von Oettingen Soleñer Abreise von Wien ... Wegen Gleichheit des Inhalts beigefügt die letztere solenne Kayserl. Botschafft an die Ottomannische Pforte Des Herrn Graf Walther von Leslie, Im Jahr 1665.est in Lateinischer Sprach geschrieben*, Leipzig 1700.
- Paul Tafferner, *Der Röm. Kay. Maj. Leopoldi I. An Deß grossen TürckenSultans Mehmet Cham Ottomanische Porten Anno 1665. den 25. May abgeordnete Botschafft, Welche Ihro Hochgrafl. Excellenz, etc. Herr, Herr Walther Leßlie, deß Heil. Röm. Reichs Graff und Herr zu Pettau ... denckwürdig verrichtet*, Wien, [ca. 1670].
- Reinhold Lubenau Seyahatnamesi. Osmanlı Ülkesinde, 1587-1589*, çev. Türkis Noyan, I-II, Kitap Yayınevi, İstanbul 2012.
- Salomon Schweigger, *Ein Neue Reyssbeschreibung auss Teutschland nach Constantinopel und Jerusalem*, Johann Lantzenberger, Nürnberg 1608.
- Simon Reniger, "Die Hauptrelation des kaiserlichen Residenten in Konstantinopel Simon Renigen von Reningen 1649-1666", yay. Alois Veltzé, *Mitteilung des k.u.k. Kriegs-Archivs*, N.F., 12. Bd., (1900), s. 57-170.
- Teşrifâtızâde Mehmed Efendi'nin Defter-i Teşrifâtı (Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi)*, haz. Halil Mercan, Erciyes Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 1996.
- Tevkî'i Abdurrahman Paşa, *Osmanlı Devleti'nde Teşrifat ve Törenler. Tevkî'i Abdurrahman Paşa Kânûn-Nâmesi*, haz. Sadık Müfit Bilge, Kitabevi, İstanbul 2011.

Topçular Kâtibi 'Abdülkâdir (Kadrî) Efendi Tarihi (Metin ve Tahlil), yay. haz. Ziya Yılmaz, I-II, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2003.

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Agstner, Rudolf, “*Mithin sind auch alle Gesandtschafts-Acten verbrannt. Vom Teutschen Palais zum Trinitarier-Kloster. Zur Geschichte der k.k. Internuntiaturn bei der Hohen Pforte 1730-1799*”, *Österreich in Istanbul III. K. (u.) K. Präzens im Osmanischen Reich*, hrsg. Elmar Samsinger, LIT Verlag, Wien 2018, s. 82-113.

Anderson, Sonia P., *An English Consul in Turkey: Paul Rycout at Smyrna, 1667-1678*, Oxford University Press, New York 1989.

Angeli, Moritz von, “Der Friede von Vasvár (Beiträge zur vaterländischen Geschichte)”, *Mitteilungen des k. (u.) k. Kriegsarchivs*, Folge I-III, (1877), s. 1-36.

Beydilli, Kemal, “Sefaret ve Sefaretnâme Hakkında Yeni Bir Değerlendirme”, *Osmanlı Araştırmaları*, 30 (2007), s. 8-30.

Cziráki, Zsuzsanna, “Zur Person und Erwähnung des kaiserlichen Residenten in Konstantinopel, Simon Reniger von Renningen (1649-1666)”, *Wiener Archivforschungen: Festschrift für den ungarischen Archivdelegierten in Wien, István Fazekas*, hsg. von Z. Cziráki - A. Fundárková - O. Manhercz - Z. Peres - M. Vajnági, Wien 2014, s. 157-164.

Darling, Linda, “Ottoman Politics Through British Eyes: Paul Rycout's The Present State of the Ottoman Empire”, *Journal of World History*, V/1 (1994), s. 71-97.

Dauser, Regina, *Informationskultur und Beziehungswissen, Das Korrespondentsnetz Hans Fuggers (1531-1598)*, De Gruyter, Tübingen 2008.

Eyice, Semavi, “Elçi Hamî”, *Tarih Dergisi*, 24 (1970), s. 93-129.

Hammer, Joseph von, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, III, C. A. Hartleben's Verlage, Pest 1830.

Happner, Harald, “Johann Josef von Herberstein und die kaiserliche Grossbotschaft nach Konstantinopel 1665/66”, *Österreichische Osthefte*, 20 (1978), s. 116-123.

Heywood, Colin J., “Sir Paul Rycout, A Seventeenth Century Observer of the Ottoman State: Notes for a Study”, *English and Continental Views of the Ottoman Empire, 1500-1800*, ed. Ezel Kural Shaw - C. J. Heywood, University of California Press, Los Angeles 1972.

Huber, Alfons, “Österreichs diplomatische Beziehungen zur Pforte, 1658-1664”, *Archiv für Österreichische Geschichte*, LXXXV, II. Hälfte, 1898, s. 509-587.

Jones, J. R., *The Anglo-Dutch Wars of the Seventeenth Century*, Longman, London and New York 1996.

Kolçak, Özgür, “‘... Cümle Palankaları Küffâr Aldı ...’: 1663-64 Osmanlı-Habsburg Savaşında Dezenformasyon, Propaganda ve Siyasî İktidar”, *Osmanlı Araştırmaları*, 43 (2014), s. 165-192.

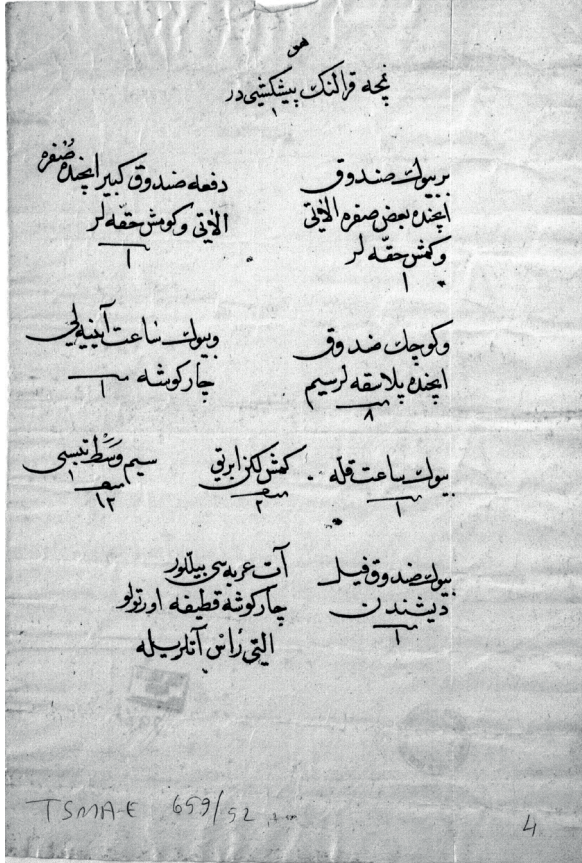
_____, “János Ferdinand Auer and His Imprisonment in the Seven Towers (1663-1674): A Prisoner of Diplomacy”, *Şerefe. Studies in Honour of Prof. Géza Dávid on His Seventieth Birthday*, ed. Pál Fodor - Nándor E. Kovács - Benedek Péri, Research Centre for the Humanities, Hungarian Academy of Sciences, Budapest 2019, s. 419-436.

_____, “Nezakette Kusur Etmeyen Barbarlar: Diplomasi ve Kültürel Yargılar Arasında Bir Cizvit Rahibin Osmanlı Gözlemleri (1665-1666)”, *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 30 (2016/2), s. 23-48.

- _____, “XVII. Yüzyıl Osmanlı Diplomasi Tarihine Bir Katkı: 1664 Vasvar Antlaşması'nın Tasdik Sürecine Dair Yeni Bulgular”, *Dîvân. Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 22/43 (2017/2), s. 25-88.
- Meienberger, Peter, *Johann Rudolf Schmid zum Schwarzenhorn als kaiserlicher Resident in Konstantinopel in den Jahren 1629-43: Ein Beitrag zur Geschichte der diplomatischen Beziehungen zwischen Österreich und der Türkei in der ersten Hälfte des 17. Jahrhunderts*, Herbert Lang/Peter Lang, Bern/Frankfurt 1973.
- Reindl-Kiel, Hedda, “No Horses for the Enemy: Ottoman Trade Regulations and Horse Gifting”, *Pferde in Asien: Geschichte, Handel und Kultur*, hrsg. Bert G. Fagner - Ralph Kauz - Roderich Ptak - Angela Schottenhammer, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 2009, s. 43-49.
- Roosen, William, “Early Modern Diplomatic Ceremonial: A Systems Approach”, *The Journal of Modern History*, 52/3 (1980), s. 452-476.
- Rudolph, Harriet, “Türkische Gesandtschaften ins Reich am Beginn der Neuzeit – Herrschaftsinszenierung, Fremdheitserfahrung und Erinnerungskultur. Die Gesandtschaft des Ibrahim Bey von 1562”, *Das Osmanische Reich und die Habsburgermonarchie*, Akten des internationalen Kongresses des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung, Wien, 22.–25. September 2004, herausgegeben von M. Kurz, M. Scheutz, K. Vocelka, T. Winkelbauer, R. Oldenburg Verlag, Wien-München 2005, s. 295-314.
- Schwarz, Henry F., *The Imperial Privy Council in the Seventeenth Century*, Harvard University Press, Cambridge 1943.
- Steiner, Philip, “Die habsburgische Großbotschaft unter Walter Leslie anhand des Reiseberichts des jesuitischen Gesandtschaftskaplans Paul Tafferner (1665/66)”, *Die Schlacht von Mogersdorf/St. Gotthard und der Friede von Eisenburg/Vasvár 1664. Rahmenbedingungen, Akteure, Auswirkungen und Rezeption eines europäischen Ereignisses*, hrsg. Karin Sperl - Martin Scheutz - Arno Strohmeyer, Burgenländische Landesarchiv, Eisenstadt 2016, s. 233-267.
- Steiner, Philip, “Zwischen Religiösen Vorbehalten und dem Pflichtgefühl. Die habsburgische Grossbotschaft unter Walter Leslie an die Hohe Pforte (1665-1666)”, *Historisches Jahrbuch*, 132 (2012), s. 276-303.
- Takáts, Sándor, *Rajzok a török világból*, II. Kötet, A Magyar Tudományos Akadémia Kiadása, Budapest 1915.
- Teply, Karl, *Die kaiserliche Großbotschaft an Sultan Murad IV. im Jahre 1628. Des Freiherrn Hans Ludwig von Kuefsteins Fahrt zur Hohen Pforte*, Verlag A. Schendl, Wien 1976.
- Thys-Şenocak, Lucienne, *Ottoman Women Builders: The Architectural Patronage of Hadice Turhan Sultan*, Ashgate, Aldershot 2006.
- Wagner, Georg, “Österreich und die Osmanen im Dreißigjährigen Krieg. Hermann Graf Czerniss Grossbotschaft nach Konstantinopel 1644/45”, *Mitteilungen des Oberösterreichischen Landesarchivs*, 14 (1984), s. 325-392.
- Wagner, Georg, *Das Türkenjahr 1664: Eine europäische Bewährung Raimund Montecuccoli die Schlacht von St. Gotthard-Mogersdorf und der Friede von Eisenburg (Vasvár)*, Eisenstadt 1964, s. 430-484.
- Worthington, David, *Scots in Habsburg Service, 1618-1648*, Brill, Leiden-Boston 2004.
- Zimmel, Bruno, “Johann Gruebers letzte Missionsreise: Ein Beitrag zur oberösterreichischen Biographie”, *Oberösterreichische Heimatblätter*, XI/3-4 (1957), s. 161-180.

EK

Avusturya Kralı Tarafından Gönderilen ve Walter Leslie'nin Sultan IV. Mehmed'e
Takdim Ettiği Hediyeler
(TSMA.e, 659/52)

Nemçe kralının pişkeşidir		
Bir büyük sanduk içinde ba'zı sofrâ âlâtı ve gümüş hokkalar 1	Def'a sanduk-ı kebîr içinde sofrâ âlâtı ve gümüş hokkalar 1	
Ve küçük sanduk içinde palaskalar sîm 2	Ve büyük sâ'at âyîneli çâr kûşe 1	
Büyük sâ'at-ı kulle 1	Gümüş leğen ibrik 2	Sîm vasat tebsi 12
Büyük sanduk fildîşinden 1	At arabası billûr çâr kûşe kadîfe örtülü altı re's atlarıyla	